

Kingdom of the Netherlands

**GRAĐANSKA
ALIJANSA**

Civic Alliance - Aleanca qytetare

Ljudska prava lica lišenih slobode u Crnoj Gori

Podgorica, avgust, 2017

Građanska alijansa, Crna Gora

avgust, 2017

Za izdavača
Boris Raonić

Urednik
Milan Radović

Saradnici na projektu
Boris Raonić
Zoran Vujičić
Dejan Bašanović
Bojana Jokić
Sanja Rašović

Prelom i dizajn
Zoran Zola Vujačić

Štampa i dizajn
AP Print, Podgorica

Tiraž
200 primjeraka

*CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna biblioteka Crne Gore,
Cetinje*

*ISBN 978-9940-9483-8-2
COBISS.CG-ID 33491472*

Sadržaj

PRETHODNE INFORMACIJE	4
METODOLOGIJA	5
REZIME	6
ZAVOD ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA (ZIKS).....	8
SPECIJALNA BOLNICA ZA PSIHIJATRIJU.....	24
POLICIJSKA TORTURA	27
HUMAN RIGHTS OF PERSONS DEPRIVED OF LIBERTY	39

PRETHODNE INFORMACIJE

Projekat „Reforma sistema izvršenja krivičnih sankcija“ realizovala je nevladina fondacija „Građanska alijansa“ (GA) uz podršku Ambasade Kraljevine Holandije. Realizacija projekta počela je 2016. godine. Projekat će po planu trajati dvije godine i ovo je izvještaj nakon prve godine monitoringa. U prvoj godini realizovali smo 12 monitoring posjeta Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS) i Policijskim stanicama. U monitoring posjete, GA je uključila više nevladinih organizacija i stručnjaka iz različitih oblasti. U radu su učestvovalе organizacije: Udruženje paraplegičara, LGBT Forum progress, romska NVO „Phiren Amenca – koračajte sa nama“ i stručnjaci iz oblasti medicine, psihijatrije, prava i dr. GA se zahvaljuje svima koji su doprinijeli kvalitetu izvještaja.

Pored ovih aktivnosti sproveli smo i niz treninga za službenike ZIKS-a i policije na temu prevencije torture, Burn out-a, postupanja prema maloljetnicima, metode prevencije nasilja među osuđenima i pružanja prve pomoći.

Cilj monitoring posjeta i izvještavanja jeste da se javnosti i donosiocima odluka predstave problemi koji ugrožavaju poštovanje i ostvarivanje ljudskih prava lica koja se nalaze na izdržavanju kazne zatvora i drugih lica koja su lišena slobode.

Na kraju, zahvaljujemo se i državnim institucijama na saradnji koju smo ostvarili tokom realizacije monitoring posjeta.

METODOLOGIJA

Metodologija koju je GA koristila tokom realizacije ovog istraživanja razvijena je tokom prethodnih istraživanja u ovoj oblasti rada GA i njenih članica - NVO „Inicijative mladih za ljudska prava“ (YIHR) i „35 mm“.

Monitoring timovi koje je formirala GA u saradnji sa drugim NVO-ima radili su na istraživanju slučajeva kršenja ljudskih prava, pregledu prostorija u kojima se nalaze ili se mogu naći lica lišena slobode, koristili smo Zakon o slobodnom pristupu informacijama i pratili realizaciju preporuka koje su domaće i međunarodne organizacije i tijela davale institucijama koje su predmet našeg monitoringa.

Imajući u vidu da su Ministarstvo pravde i ZIKS partneri na sprovođenju projekata, ostvarivanje prava na monitoring posjete i razgovor sa osuđenim licima realizovano je u skladu sa Memorandumom o saradnji koji GA ima sa ove dvije institucije.

Ostvarivanje saradnje sa Upravom policije realizovano je na osnovu Memoranduma o saradnji GA sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, Upravom policije i Tužilaštvom. Memorandum o saradnji je trajao do novembra 2016. godine. GA je uputila molbu Ministarstvu unutrašnjih poslova za produženje Memoranduma, ali odgovor još nismo dobili.

U radu smo koristili i tehnike istraživanja na terenu, press kliping, pravne analize, intervjue, SOS telefonsku liniju i zvanične izvještaje državnih institucija i međunarodnih organizacija.

Informacije su prikupljane do 25. jula 2017. godine.

REZIME

Generalno gledano, u izvještajnom periodu poštovana su prava lica lišenih slobode a registrovali smo manji broj navoda o zlostavljanju i torturi u odnosu na raniji period. Ostaje zabrinutost da ranije registrovani slučajevi torture, zlostavljanja i nehumanog postupanja nijesu istraženi i adekvatno procesuirani pred nadležnim pravosudnim organima.

ZIKS

Ministarstvo pravde i ZIKS nastavili su da saraduju sa nevladinim organizacijama i da budu otvoreni za dalji razvoj i napredak po pitanju poštovanja prava lica lišenih slobode i uslova u kojima oni borave. Imajući u vidu da tokom izvještajnog perioda nijesmo registrovali slučajeve torture u ZIKS-u i da je realizovan određen broj obuka na temu antitorture, možemo reći da službenici ZIKS-a primjenjuju silu i druga ovlašćenja u skladu sa zakonom. Zbog ranije registrovanih slučajeva i zbog uočenih brojnih izazova i problema u svakodnevnom radu, neophodno je nastaviti sa edukacijom i uspostaviti sistemski pristup edukaciji službenika u ovoj oblasti. I u ovom periodu nastavilo se sa popravljanjem materijalnih uslova, međutim, tokom monitoring posjeta primijećen je nivo popunjenosti smještajnih kapaciteta koji se može označiti u pojedinim djelovima na ivici, dok u nekim se radilo o prebukiranosti. Zbog toga, pored napora koji se tiču popravljavanja smještajnih kapaciteta i uslova, neophodno je dalje razvijati primjenu alternativnih sankcija.

Značajno su popravljeni kapaciteti zdravstvene službe. Neophodno je da u narednom periodu rad iste bude predmet kontrole Ministarstva zdravlja, imajući u vidu da do sada nije vršena kontrola. Ostaje zabrinutost zbog sporih i nedjelotvornih istraga i sudskih postupaka po ranije prijavljenim slučajevima torture. Zbog toga nadležne državne institucije, prije svega tužilaštvo, moraju unaprijediti kapacitete i standarde za hitne, nepristrasne i djelotvorne istrage koje bi vodile zakonskom kažnjavanju počilaca torture. Takođe, nadležni u ZIKS-u trebalo bi da sprovedu disciplinske postupke i utvrde odgovornost svih počilaca, na osnovu navoda o kršenju prava lica lišenih slobode. Ovakva praksa trebalo je da bude primijenjena i u slučaju iz januara 2015. godine kada su se službenici svetili osuđenim licima zbog napada na njih. Napominjemo da je ovo i preporuka Zaštitnika ljudskih prava i sloboda. U pojedinim djelovima zatvora često dolazi do nasilja i netrpeljivosti među osuđenim licima. Uprava ZIKS-a trebalo bi da suzbija nasilje među zatvorenicima a službenici bi trebalo da se suzdrže od ohrabivanja istog i reaguju na svaki slučaj nasilja među osuđenima ali i da informacije o tome dostave upravi.

Uprava policije

U posmatranom periodu registrovali smo navode o zlostavljanju i torturi, tj. prekoračenju ovlašćenja od strane policijskih službenika. Zbog toga, prava lica lišenih slobode u postupanju službenika Uprave policije još uvijek nijesu garantovana i u praksi njihovo poštovanje ne garantuju ustanovljena i prihvaćena pravila postupanja jer policijski službenici, ne samo da su u prethodnom periodu kršili prava već nijesu prijavljivali odgovorne službenike, ćutali su i solidarisali se sa službenicima koji su brutalno prebijali građane. Takođe, nadležno državno tužilaštvo nije sprovelo hitne i djelotvorne istrage koje bi vodile identifikaciji i procesuiranju svih odgovornih a kao glavni razlog navedeno je to što Uprava policije nije dostavila informacije o policijskim službenicima koji su prebijali građane. Posebno brinu loši rezultati istrage brutalnog prebijanja građana nakon protesta u oktobru 2015. godine, kada su putem video zapisa prikupljeni brojni primjeri prebijanja građana, ali i ćutanje policije i sakrivanje informacija o tim slučajevima.

Specijalna bolnica za psihijatriju

U specijalnoj bolnici za psihijatriju nijesu registrovani slučajevi torture i nehumanog postupanja ili kažnjavanja. S druge strane, u funkcionisanju ove bolnice postoje brojni problemi. „Socijalni pacijenti“ kojima više nije potrebno bolničko liječenje i „sudski pacijenti“ čiji broj znatno premašuje kapacitete predviđene za njihov smještaj, nemaju adekvatno regulisan položaj u bolnici. Zbog toga država treba da razvije sistem socijalne brige i staranja i poveća dostupnost adekvatnih alternativa psihijatrijskim bolnicama i osigura da osobe koje ne zahtijevaju dalji tretman u Specijalnoj bolnici za psihijatriju, dobiju adekvatnu zaštitu i deinstitucionalizaciju. Država treba da nastavi sa započetim aktivnostima na rješavanju položaja „socijalnih“ pacijenata i mora da unaprijedi sistem socijalne zaštite i psihijatrijskog liječenja u zajednici. Država treba da nastavi i ubrza aktivnosti na izgradnji zatvorske bolnice kako bi se stvorili uslovi za izmještanje pacijenata sa izrečenom mjerom obaveznog liječenja (sudski pacijenti) koji sada čine oko 40% ukupnog broja pacijenata.

ZAVOD ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA (ZIKS)

Zavod za izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS) funkcioniše u sastavu Ministarstva pravde. U ZIKS-u se izvršavaju sljedeće krivične sankcije: kazna zatvora, kazna zatvora od 40 godina, kazna maloljetničkog zatvora, mjera bezbjednosti obaveznog liječenja alkoholičara, mjera bezbjednosti obaveznog liječenja narkomana, kao i mjera obezbjeđenja prisustva okrivljenog u krivičnom postupku-pritvor, a vrše se i psihijatrijska posmatranja i vještačenja.

Struktura ZIKS-a uređena je po organizacionim jedinicama: Kazneno popravni dom (KPD) Podgorica; Istražni zatvor Podgorica; Zatvor za kratke kazne; Zatvor u Bijelom Polju; Zdravstvena služba i Centar za obrazovanje kadrova. U ZIKS-u se obavljaju poslovi obezbjeđenja pritvorenih i osuđenih lica, zdravstvena zaštita, tretman i reintegracija zatvorenika, stručne obuke i rad zatvorenika, stručno osposobljavanje i usavršavanje službenika Zavoda i ostali poslovi.

Tokom prethodnih 12 mjeseci, monitoring tim posjetio je KPD, Zatvor u Bijelom Polju, Zdravstvenu službu i Centar za obrazovanje.

Tokom posjeta pratili smo i istraživali postupanje službenika ZIKS-a prema licima lišenim slobode, uslove, tretman, radni angažman i slobodno vrijeme, zdravstvenu zaštitu, edukaciju službenika i dr.

Tokom realizacije projekta, GA je saradivala sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda, Ministarstvom pravde, ZIKS-om i partnerskim NVO-ima. Na naše zadovoljstvo, saradnja sa svim parterima bila je dobra, dok su Ministarstvo pravde i ZIKS bili otvoreni za naše namjere objektivnog sagledavanja stanja stvari.

1. Generalne informacije

Materijalni uslovi su bolji nego u ranijem periodu. Tokom 2016. godine, rukovodstvo ZIKS-a nastavilo je radove na renoviranju prostorija u kojima borave zatvorenici, kako u Spužu tako i u Bijelom Polju. GA podržava njihove napore i poziva da se sa njima nastavi. Tokom posjeta vidjeli smo da se renoviranja obavljaju u „A“ paviljonu i u Zatvoru u Bijelom Polju u svim djelovima zatvora. Zatvor za maloljetnike u Spužu nije bio završen ali su radovi pri kraju. Najavljena je i realizacija projekta za izgradnju zatvora u Bijelom Polju.

Kako nam je saopšteno tokom posjete ZIKS-u, ova institucija raspolaže sa 1350 kreveta. U maju 2017. godine na dan jedne od posjeta ZIKS-u bilo je 274 lica u Istrazi u Spužu, u KPD 661, u Zatvoru za kratke kazne 162, dok je u Zatvoru u Bijelom Polju boravilo stotinu lica.

Naziv	Smještajni kapaciteti	Stanje na dan 17.05.2017.
Istražni zatvor Podgorica	365	274
KPD	650	661
ZZK	175	162
Zatvor Bijelo Polje	160	100
Ukupno:	1350	1197

Na osnovu ovih pokazatelja može se zaključiti da se u pojedinim djelovima ZIKS-a, kao što je KPD, nalazi više osuđenih lica nego što je smještajnih kapaciteta. I u ostalim djelovima, poput Zatvora za kratke kazne može se reći da je pretrpanost na granici. Tokom monitoring posjeta ustanovili smo da su pojedine sobe pretrpane i da opšta atmosfera i odnosi među osuđenima nijesu dobri.

Na osnovu informacija koje smo dobili od ZIKS-a, u ZIKS-u radi 488 službenika. Od tog broja službenika obezbjeđenja je 368. Službenika za tretman je 41, dok je u zdravstvenoj službi 18 zaposlenih.

Od ukupnog broja zatvorenika veoma mali broj su osobe sa invaliditetom, do tri se taj broj kretao, nije bilo javno deklariranih pripadnika LGBT zajednice, dok je u zatvoru za maloljetnike bilo deset lica. Maloljetnici su bili smješteni u „F“ paviljonu u posebnom dijelu u dvije sobe. U jednoj sobi ih je bilo šest a u drugoj četiri. U dijelu paviljona „F“, koji je namijenjen za maloljetnike, u tri sobe smještena su odrasla lica.

Zbog nedovoljnog korišćenja sistema alternativnih sankcija, iako je broj zatvorenika nešto manji nego u ranijem periodu, može se kazati da su u trenutku posjeta pojedini djelovi i sobe ZIKS-a bile prenatrpene. U prethodnoj godini registrovali smo da u pojedinim sobama je bilo manje od 4m² prostora po zatvoreniku.

Na primjer u sobi broj 3 u „A“ paviljonu je u trenutku posjete bilo smješteno devet zatvorenika iako je veličina sobe 26 m². U sobi je bilo ukupno deset kreveta, s tim što je jedan krevet bio slobodan. S druge strane, u paviljonu „F“ smo tokom posjete registrovali dvije sobe koje su bile na samoj granici od 4m² po zatvoreniku. Situacija je bila ista u velikom broju soba. U trenutku posjete KPD u cijelom zatvorenom krugu, kako nam je saopšteno bilo je tri kreveta slobodna na dan posjete.

Evropski Komitet za prevenciju torture i nečovječno i ponižavajuće postupanje i kažnjavanje (CPT) je u izvještaju za 2013. godinu preporučio da se smanji popunjenost kapaciteta ćelija i da se svakom zatvoreniku omogući minimum 4 m² prostora za život, ne uračunavajući pritom prostor koji zauzima sanitarni dodatak.

¹ Godišnji izvještaj ZIKS-a za 2015. godinu, http://www.ziks.me/userfiles/Godisnji%20izvjestaj%20ZIKS-a%20za%202015_%20g_.pdf

Preporuka: Sudovi treba da u većoj mjeri iskoriste zakonsku mogućnost izricanja alternativnih sankcija nego što je to bio slučaj do danas. Ministarstvo pravde treba u većoj mjeri da promoviše alternativne sankcije.

Osobe sa invaliditetom

Član 5 Zakona o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti, koji je usvojen u junu 2015. godine, propisuje da je zabranjena diskriminacija osuđenog kome je izrečena kazna zatvora, kazna zatvora od četrdeset godina, novčana kazna i mjera bezbjednosti, između ostalih osnova i po osnovu zdravstvenog stanja i invaliditeta. Član 27 definiše da se zatvorenici sa invaliditetom smještaju na način koji je primjeren vrsti i stepenu invaliditeta. Član 6 tačka 13 Pravilnika o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom navodi da objekti za izvršavanje krivičnih sankcija – zatvor, vaspitni zavod i slično - moraju ispoštovati standarde pristupačnosti za kretanje lica sa invaliditetom.

Iako su pojedine sobe, hodnici i toaleti prilagođeni da ih koriste osobe sa invaliditetom, ti građevinski radovi nijesu realizovani u skladu sa standardima. Pohvaljujemo praksu ZIKS-a da angažuje zatvorenike da pomažu zatvorenicima koji su osobe sa invaliditetom.

Posjetom u „F“ paviljonu, utvrđeno je da se u tom dijelu na izdržavanju kazne nalaze dva lica sa invaliditetom. Ulaskom u F odjeljenje, primijetno je da se u hodniku nalazi rampa koju je potrebno produžiti i postaviti rukohvate. Pristupačna soba se nalazi u prizemlju, dok na spratu nema pristupačnih soba, kao ni lifta koji bi vodio do sprata.

Prilikom obilaska sobe u kojoj se nalazio osuđenik koji je lice sa invaliditetom – korisnik invalidskih kolica, utvrđeno je da soba nije pristupačna za kretanje lica koja su korisnici invalidskih kolica, ne posjeduje toalet za ovu populaciju kao ni ostale elemente pristupačnosti. Soba se nalazi na spratu u paviljonu koji nema lift. U razgovoru koji smo vodili sa osuđenim licem, naveo je da ne želi da pređe u pristupačnu sobu u prizemlju jer mu je vid oslabio, dok donja soba ima manje svjetlosti pa bi još lošije vidio.

Samice, „B“ i „C“ paviljoni u KPD nijesu uopšte pristupačni za kretanje lica sa invaliditetom, posebno korisnika invalidskih kolica. Na ulazima su stepenice, a ne postoje toaleti koji su urađeni u skladu sa standardima pristupačnosti za kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom. U tom smislu, u ovim objektima trenutno nije moguć smještaj lica sa invaliditetom koji su korisnici invalidskih kolica.

Preporuka: Potrebno je da se prije izgradnje i daljeg renoviranja prostorija po ovom pitanju ispoštuju svi standardi i da se konsultuju organizacije koje se bave pravima osoba sa invaliditetom, kako bi sobe i ostale prostorije bile u potpunosti pristupačne za kretanje i korišćenje osoba sa invaliditetom.

Maloljetnici

U ZIKS se gradi novi dio namijenjen smještaju maloljetnika na izdržavanju kazne zatvora. Sada su maloljetnici smješteni u KPD u paviljonu „F“. Higijena hodnika, soba i ostalih dijelova ovog zatvora je zadovoljavajuća. U trenutku posjete u tom dijelu je u dvije sobe bilo smješteno deset lica na izdržavanju kazne zatvora. Najmlađi među njima imao je 16 godina. Maloljetnici se nijesu žalili na odnos službenika a kazali su i da među njima nema nasilja i da su odnosi u redu. U tom dijelu zatvora nalaze se i sobe za odrasle osuđenike koji su, kako su nam kazali službenici, stalno zatvoreni u sobe kako bi se izbjegli susreti odraslih i maloljetnika. Odrasli iz ovih soba mogu da izlaze u šetnje, dok su za to vrijeme lica koja izdržavaju kaznu maloljetničkog zatvora zatvorena u svoje sobe.

Maloljetnici su kazali da nemaju primjedbe na ishranu, ali da hranu pored zatvorske, kupuju i u kantini.

U dvorištu koje je namijenjeno za šetnju i sportske aktivnosti maloljetnika nema terena za igranje fudbala ili košarke. Maloljetnici su se požalili članovima monitoring tima da im ni teretana nije zadovoljavajuća. Po njihovim riječima, to im je jedina aktivnost i nemaju programe poput programa obuke, crtanja, psihološke radionice i programe stručnog osposobljavanja.

Toaleti koji se nalaze u dijelu paviljona „F“ u kom su smješteni maloljetnici nalaze se u hodniku i dijele ga odrasli i maloljetnici koji su u istom dijelu ovog paviljona. Od tri tuš kabine jedna je u upotrebi dok druge dvije nijesu u funkciji. Tuš kabine ne obezbjeđuju privatnost i u njima nema policia na kojima bi se mogle odložiti lične stvari i sredstva za higijenu. Nakon predstavljanja ovih činjenica Kemal Zoronjiću, pomoćniku Direktora ZIKS-a, dok je monitoring tim bio u posjeti, g. Zoronjić je pokrenuo aktivnosti da se ovo stanje promijeni.

Preporuka: Neophodno je da se maloljetna lica odvoje od odraslih. Zbog toga, do početka funkcionisanja novog zatvora za maloljetnike, preporučujemo da se odrasli izmjestе iz paviljona „F“ kako bi se u tom dijelu maloljetnici smjestili u više soba i dobili više prostora.

Preporuka: Kada su u pitanju maloljetnici neophodno je obogatiti slobodno vrijeme aktivnostima i uvesti programe obuke i stručnog usavršavanja, kao i psihološke radionice, crtanje i izgraditi teren za kolektivne sportove.

Paviljon „A“

Struktura paviljona „A“: Deset soba za izdržavanje kazne zatvora, četiri boravka i tri sobe za prijemno za prilagođavanje tek pristiglih zatvorenika.

Tokom posjete paviljonu „A“ vidjeli smo da se radi o veoma staroj zgradi u kojoj su uslovi neadekvatni za izdržavanje kazne zatvora, jer prije svega ne postoji adekvatno rješenje za grijanje. Grijanje je u velikim sobama bilo moguće samo pomoću malih električnih radijatora, a kako se radi o velikim prostorijama gdje su u nekim bili polomljeni prozori, ovakav vid grijanja nije adekvatan. Na takvo stanje požalila su se lica koja izdržavaju kaznu zatvora u ovom dijelu.

Saopšteno nam je da se u ovom dijelu zatvora nalazi 84 lica koja izdržavaju kaznu zatvora, a da je kapacitet stotinu mjesta.

U prizemlju zgrade, u jednom boravku bilo je smješteno 29 zatvorenika, dok ih je u drugom boravku bilo 26. Na spratu je bilo smješteno osam zatvorenika, a na prijemnom odjeljenju 21 zatvorenik. Od ovog broja, 23 njih bili su radno angažovani. Službenici su nam kazali da nije bilo pritužbi na menadžment u posljednje vrijeme. U zgradi su postavljene kutije za pritužbe na nekoliko mjesta. Kutije su u vlasništvu Ombudsmana.

Zgrada nije prilagođena licima sa invaliditetom i u istoj se nije nalazilo nijedno lice na izdržavanju kazne zatvora.

U ovoj zgradi postoji ambulanta i stomatološka ordinacija. Monitoring tim obišao je i medicinsku ambulantu u paviljonu „A“, gdje smo se uvjerali da su uslovi adekvatni a higijena na nivou. U zubarskoj ordinaciji u prvoj smjeni radi jedan zubar i jedna tehničarka. Ponedjeljkom i petkom preglede vrše u ambulanti u istražnom zatvoru. Posjetili smo i ambulantu psihijatra gdje pored psihijatra radi i još jedna tehničarka. Oni su nas upoznali sa tim da dolaze dva puta nedeljno - ponedjeljkom i četvrtkom i da nemaju većih problema u radu i komunikaciji sa zdravstvenim institucijama van ZIKS-a.

Šetnja napolju i vježbanje dozvoljeni su ali se ne održavaju kada je kiša, jer dio za šetnju nije natkriven. Pojedini osuđenici istakli su da traže da budu radno aktivni, jer to donosi određene benefite za uslovni otpust i dobijanje odmora. Međutim, nedovoljno je radnih mjesta, tako da određeni broj njih ne može da ostvari to pravo.

Paviljon „B“

U paviljonu „B“ bilo je smješteno 126 osuđenika u 24 sobe. Osuđenici se nijesu žalili na ishranu ali su kazali da istovremeno hranu kupuju u kantini i sami je spremaju u sobama. Kako su nam saopštili službenici, u cijelom zatvorenom dijelu, u kom je i paviljon „B“, na dan posjete bilo je samo pet slobodnih kreveta.

Šetnja je pravo koje se redovno ostvaruje.

U paviljonu „B“ jedan broj osuđenih lica samoinicijativno je angažovan na izradi maketa brodova tokom slobodnog vremena. Međutim, monitoring timu su se požalili da nemaju

materijala za ove aktivnosti. Zbog toga bi rukovodstvo ZIKS-a trebalo da obezbijedi dovoljno materijala kako bi zainteresovani osuđenici nastavili da se bave ovakvim aktivnostima u slobodno vrijeme.

Osuđenici su naglasili veliko nezadovoljstvo funkcionisanjem sistema uslovnog otpusta i činjenicom da se na izdržavanju kazne nalaze lica kojima je izrečena mjera obaveznog liječenja jer se zbog nedostatka kapaciteta u bolnici u Kotoru oni nalaze i u ZIKS-u. Prema njihovim riječima, oko 30 takvih lica je u KPD.

Paviljon „C“

U ovom paviljonu izvršavaju se najduže kazne zatvora. Ovaj dio ima veći stepen obezbjeđenja u odnosu na druge djelove zatvora.

U vrijeme posjete, u zatvoru je bilo 30 osuđenika. Paviljon raspolaže sa devet soba i 32 kreveta.

Toaleti, kao i u drugim djelovima zatvora, nemaju police za odlaganje ličnih stvari, peškira i sredstava za higijenu.

Preporuka: Potrebno je u kupaonicama ugraditi police za odlaganje ličnih stvari i peškira. U ovom dijelu zatvora postoji teretana, ali nema terena za sportske aktivnosti.

Preporuka: Potrebno je izgraditi teren za kolektivne sportove.

Disciplinsko odjeljenje

Monitoring tim je posjetio i disciplinsko odjeljenje. Ovo odjeljenje smješteno je u okviru zatvorenog dijela ZIKS-a (KPD).

Svaka samica ima i izolovan mali prostor za šetnju. Samo jedan dio je natkriven u svrhu zaštite od kiše. Ovaj dio nalazi se na samom kraju tog prostora. Kao i ostali osuđenici, i oni koji su kažnjeni izolacijom u samicama, imaju pravo na šetnju na otvorenom u trajanju do dva sata.

Hodnik na ulazu u prostor za šetnju nema video nadzor a ni prostor za šetnju nije pokriven video nadzorom.

Profesori iz službe za tretman obavljali su razgovor tokom posjete u ovom odjeljenju. Primijetili smo da je razgovor trajao kratko i da su profesori i osuđenik za to vrijeme stajali u prostoriji za dežurstvo.

Na osnovu podataka koje smo dobili od uprave ZIKS-a, broj izrečenih disciplinskih mjera licima koja se nalaze na izvršenju kazne zatvora, za period od 1. januara do 1. juna 2017.

godine je 137 disciplinskih mjera upućivanje u samicu i 55 disciplinskih mjera uskraćivanje mogućnosti na vanrednu ili posebnu posjetu.

Preporuka: Imajući u vidu da je Ombudsman ustanovio torturu i zlostavljanje u slučaju iz januara 2015. godine, upravo u ovom dijelu preporučujemo da se bez odlaganja postavi video nadzor na svim mjestima u disciplinskom odjeljenju.

Preporuka: Neophodno je da se obezbijedi adekvatna prostorija koja će omogućiti funkcionalan rad službenicima tretmana sa osuđenim licima u Disciplinskom odjeljenju.

Zatvor za žene

U ženskom dijelu zatvora na izdržavanju kazne zatvora nalazile su se 24 žene. Zajedničke prostorije se mogu koristiti od 6:00 do 22:00 sati, odnosno do 23:00 sata vikendom. U ovom dijelu zatvora je sedam soba i dvije samice. Kamarema su pokriveno samo samice ne i sobe u kojima osuđenice izdržavaju kaznu zatvora.

Od ukupnog broja žena osuđenica koje izdržavaju kaznu zatvora, njih 14 su radno angažovane na poslovima redarstva, u vešeraju, za obavljanje baštovanskog posla itd.

Higijena je na visokom nivou. Postoji i zadovoljavajuća biblioteka i dvije sprave za vježbanje. Ovaj dio zatvora ima malo dvorište za šetnju, dok sadržaja za sportove nema.

Poseban problem nastaje kada je kiša, jer tada osuđenice imaju na raspolaganju samo zatvorene prostorije.

Zdravstvena služba

Načelnica zdravstvene službe obavijestila nas je tokom posjete da u ZIKS-u rade četiri doktora, 13 tehničara, dva farmaceuta, dva psihijatra, fizioterapeut i stomatolog. Psihijatri nisu stalno zaposleni već jedan psihijatar dolazi tri puta sedmično a drugi dva puta sedmično. Na pitanje zašto psihijatri nisu stalno zaposleni, što je i preporuka CPT-a za Crnu Goru, načelnica zdravstvene službe odgovorila je da oni stalno drže konkurs otvoren ali da nema zainteresovanih lica koja bi se vodila kao stalno zaposleni. Eksternu kontrolu rada zdravstvene službe vrši Ministarstvo zdravlja Crne Gore ali do objavljivanja izvještaja kontrolu nijesu vršili nijednom.

Prilikom prijema lica pregled se vrši u roku od 24 časa. Obaviješteni smo da ne postoje smjernice u vezi polno prenosivih bolesti prilikom prijema. Kod medicinske evidencije u personalnom dosijeu za zatvorenike, pored osnovnih podataka, istorije bolesti, ne vodi se posebna evidencija o eventualnim štrajkovima glađu, o pritužbama na rad medicinskog radnika.

Pregledi u ordinaciji se po pravilu vrše bez prisustva zatvorskog čuvara ali medicinski radnici često traže prisustvo čuvara radi sigurnosti. Kod medicinskih intervencija koje zahtijevaju upućivanje u Klinički centar Crne Gore (KCCG) u hitnim situacijama KCCG interveniše odmah a kod operacija koje ne zahtijevaju trenutnu reakciju ponekad se čeka i do pola godine.

Novim Zakonom o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjere bezbjednosti nije više definisano da kada se izrekne disciplinska mjera usamljenje, da zatvorski ljekar mora da izda pisano mišljenje o tome da li je osuđeno lice sposobno da izdržava disciplinsku sankciju usamljenje.

S druge strane, iako član 186 Zakonika o krivičnom postupku definiše da bliži način izvršavanja pritvora propisuje ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa, Pravilnikom koji je na snazi ovo pravilo ne važi kada su u pitanju pritvorena lica. Naime, na osnovu člana 186 Zakonika o krivičnom postupku, Ministarstvo pravde i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava donijelo je Pravilnik o bližem načinu izvršavanja pritvora. U članu 63 ovog Pravilnika stoji da je prije upućivanja na izvršenje disciplinske kazne zatvorski ljekar dužan da pregleda pritvoreno lice i da pismeno mišljenje o tome da li je to pritvoreno lice u stanju da izdržava disciplinsku kaznu usamljenja.

Preporuka: Ministarstvo pravde treba da izmijeni Pravilnik o bližem načinu izvršavanja pritvora u skladu sa standardima, preporukama CPT-a i pozitivnim propisima i da se definiše da zatvorski ljekari nijesu dužni da izdaju pisano mišljenje da li je neko pritvoreno lice u stanju da izdržava disciplinsku kaznu usamljenje.

Zatvor u Bijelom Polju

Pozdravljamo napore koji se ulažu da se poprave kapaciteti i standardi u Zatvoru u Bijelom Polju. Neophodno je da se svi započeti radovi nastave. Do danas Zatvor u Bijelom Polju nije imao vešeraj. Vesna Pavićević, načelnica Zatvora u Bijelom Polju donijela je odluku o otvaranju vešeraja. Osuđenici su ranije slali garderobu i posteljinu na pranje svojim porodicama.

Preporuka: Neophodno je ubrzati izgradnju vešeraja kako bi se omogućilo zatvorenicima da posteljinu i garderobu peru u samoj zgradi zatvora.

Monitoring tim dobio je informaciju da je počela izrada namještaja od paleta za zajednički dnevni boravak i izrada kuhinjskih elemenata u ZIKS-u za te potrebe.

Preporuka: Popraviti osnovnu opremljenost dnevnih boravaka kako bi ih osuđena lica koristila i kako ne bi boravili u sobama cijeli dan. Kako u ovom trenutku nema prenatrpanosti u ovom zatvoru, tokom zimskih mjeseci se to događa. Iako se poštuje minimalni standard oko prostora u najvećem broju soba, to nije situacija u svim sobama. U jednoj sobi u zatvorenom dijelu od 6m² bila su smještena dva osuđena lica.

U poluotvorenom dijelu osuđena lica nemaju mogućnost na šetnju od dva sata jer nema adekvatnog prostora za to. Načelnica zatvora kazala nam je da će se u dogovoru sa Upravom ZIKS-a uskoro izgraditi prostor za šetnju zatvorenika u poluotvorenom odjeljenju.

Preporuka: Neophodno je ubrzati izgradnju prostora za šetnju u poluotvorenom odjeljenju kako bi se pravo osuđenih lica na svakodnevnu šetnju u roku od dva sata poštovalo.

Sobe koje su namijenjene za izdržavanje disciplinske mjere usamljenje neophodno je da se bolje opreme sanitarijama kako bi se omogućilo licima koja u njima borave da se tuširaju i obavljaju druge higijenske potrebe.

U zdravstvenoj službi radi jedan ljekar i dva tehničara. Sistematizacijom čija je usvajanje u toku biće predviđeno povećanje radnika za još dva tehničara. Ljekar radi po ugovoru od šest mjeseci, a sistematizacijom će biti predviđeno stalno radno mjesto za ljekara.

Renovirane su prostorije zdravstvene službe i pri kraju je uspostavljanje stacionara sa dva kreveta i renoviranim kupatilom. Saopšteno nam je da imaju odličnu saradnju sa Bolnicom u Bijelom Polju.

Zavisnici dobijaju terapiju, koju propisuje psihijatar. Takođe, redovno odvođe osuđenike kod stomatologa i drugih specijalista medicinske struke.

Doktor pregleda osuđenike prilikom prijema. Ukoliko je nedjelja, pregled lica obavlja se u ponedjeljak, najkasnije u roku od 24 časa, u skladu sa Zakonom o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti.

Ambulanta je čista i sređena. S obzirom na to da se nalazi na spratu pristup nije prilagodjen osobama sa invaliditetom. Personalni dosijei lica smješteni su u ormaru koji nema krila za zatvaranje i zaključavanje.

Rečeno nam je da za potrebe osoba sa invaliditetom postoji soba za smještaj u prizemlju istražnog odjeljenja, do koje je moguće stići preko ulaznih kosih ravni i u kojoj bi se mogao izvršiti zdravstveni pregledi.

Preporuka: Personalni dosijei lica koja su u zatvoru treba držati na mjestu koje se može zaključati i koje nije dostupno svima.

Osuđenici su kazali da je ishrana dobra. Iz uprave nam je saopšteno da su radili anketu sa osuđenicima o tome šta bi zadržali a šta uklonili iz jelovnika, uz predloge za korekciju i raznolikost obroka. Objašnjeno nam je da ljekar svaki dan proba hranu i sastavlja izvještaj o hrani. Kuhinja nije adekvatno opremljena i neophodno je njeno renoviranje i opremanje odgovarajućom tehnikom.

Tokom posjete upoznati smo sa tim da je za osuđena lica organizovan turnir u stonom tenisu, dok su nagrade za najuspješnije bili higijenski paketi. Najavljen je novi turnir u šahu. Osuđena lica izrazila su veliku zahvalnost upravi zatvora zbog organizovanja ovakvih aktivnosti i bili su veoma zainteresovani da učestvuju. Takođe, u dvorišnom dijelu iza zatvora po prvi put je zasađena povrtna bašta, koju obrađuju radno angažovana lica.

Pokrenuta je i aktivnost pravljenja klupa od starih metalnih kreveta, koje će se koristiti u zajedničkim postorijama i krugu Zatvora Bijelo Polje.

Ukupno je 16 radno angažovanih zatvorenika. Saopšteno nam je da nekada ne postoji interesovanje za radnim angažovanjem, ali se desi da u nekom trenutku imaju veći broj zainteresovanih osuđenih lica.

2. Tortura u zatvoru

Generalno govoreći, u ovoj oblasti ostvaren je napredak koji se ogleda u smanjenom broju prijavljenih slučajeva torture i nehumanog postupanja. Službenici su prolazili obuke koje su organizovale domaće i međunarodne organizacije, koje su se ticale prevencije torture. Tokom monitoring posjeta, osuđenici su uglavnom pozitivno govorili o odnosu službenika ZIKS-a prema njima. U izvještajnom periodu registrovali smo samo jedan navod o neprofesionalnom postupanju službenika ZIKS-a koji se može okarakterisati kao zlostavljanje.

Ostaje zabrinutost zbog sporog procesuiranja slučaja iz januara 2015. godine u kom je Ombudsman zaključio torturu i zlostavljanje.

U izvještaju o radu za 2016. godinu, Ombudsman je istakao da su pritužbe stizale u znatno većem broju nego predhodne godine. Navodi se da je u izvještajnoj godini formirano 157 predmeta, 137 po pritužbama, a u 22 predmeta postupak je pokrenut po sopstvenoj inicijativi, tako da je u radu Ombudsmana ukupno bilo 159 predmeta. Najviše pritužbi odnosile su se na rad ZIKS-a (142) što je, kako se navodi od strane lica lišenih slobode, najviše pritužbi podnijeto na rad ZIKS-a, gotovo trostruko više nego u prethodnoj godini kada je podnijeto 50 pritužbi. Žalbe i zahtjevi lica lišenih slobode i u ovoj izvještajnoj godini uglavnom su se odnosili na nezadovoljstvo u ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu i tzv. drugih prava.

Pritužbe na rad ZIKS-a koje je Ombudsman registrovao odnosile su se na: pravo na zdravstvenu zaštitu (29), zabranu mučenja i surovog neljudskog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja (3), zakonitost odluke o reklasifikaciji (3), manjinska prava (2), zabrana diskriminacije (1) pravo na pretpostavljenu nevinost u disciplinskom postupku (1), pravo na pravično suđenje u svim pravnim postupcima (1), pravo na ličnu bezbjednost (1), pravo na radno angažovanje (2) i na druga prava lica lišenih slobode (99), kao što je razvrstavanje po sobama, premještaj u drugu zatvorsku jedinicu, nedostatak sredstava za ličnu higijenu, nedostatak kulturnih i obrazovnih aktivnosti, prekid izdržavanja kazne, prekid korišćenja odsustva,

pravo na obraćanje drugim državnim organima, odsustvo individualnog rada i dr. Službenici su podnijeli dvije pritužbe, koje su se odnosile na prava iz radnog odnosa. Postupajući po pritužbama za torturu, u izvještaju Ombudsmana se ističe da je utvrđeno da su podnešene prijave zbog »neprimjerenog načina komunikacije«, a ne zbog navodnog zlostavljanja. U dva slučaja nijesu utvrdili povredu prava dok je u trećem slučaju postupak obustavljen.

Tokom posjete monitoring tima GA paviljonu „A“, obaviješteni smo da se 1. avgusta 2016. godine dogodio incident u kom su službenici zatvora nepotrebno primjenjivali silu prema osuđenom licu. Taj incident se prema riječima osuđenika, dogodio u krugu gdje ostali osuđenici šetaju. Osuđenici koji su nas obavijestili o ovakvoj situaciji kazali su da je u pitanju osuđeno lice koje se preziva Kilibarda. Kazali su da ga je deset službenika izvelo napolje i da su ga tukli nogama dok su drugi osuđenici šetali.

Od Uprave ZIKS-a obaviješteni smo dana 9. februara 2017. godine da je zatvorenik Ž.K. zabarikadirao ulazna vrata paviljona gdje je bio smješten. Obaviješteni smo da su zbog toga službenici preduzeli sve mjere i radnje neophodne za ponovno uspostavljanje reda i mira u dijelu zatvora gdje se predmetni događaj odigrao. Na uvid su nam dostavljene zabilješke službenika koji su primjenjivali sredstva prinude. Navedeno je da je upotrijebljen sprej i palica da bi se savladao aktivni otpor koji je zatvorenik Ž.K. pružao i da bi se udaljio od mjesta dešavanja i da bi se zaštitio službenik od prijetnje sa komadom stakla koji je Ž.K. držao u ruci. Uprava je ocijenila da su sredstva prinude opravdano i zakonito upotrijebljena te da u konkretnom slučaju nije došlo do prekoračenja njihove upotrebe. Prema izvještaju ljekara utvrđeno je da kod Ž.K. nijesu bile vidljive povrede od upotrebe sredstava prinude. Navedeno je i da nakon ocjene ovih činjenica nije bilo osnova za pokretanje postupka za utvrđivanje odgovornosti službenika, dok je prema osuđenom licu Ž.K. primijenjena mjera predostrožnosti izdvajanja od ostalih zatvorenika, koja je trajala od 1. avgusta 2016. godine do 16. avgusta 2016. godine. U izjavi osuđenog lica Ž.K. stoji da preuzima odgovornost za ovaj incident a istakao je da je zabarikadirao vrata jer su ga pojedini komandiri ucjenjivali da daje izjave protiv drugih zatvorenika.

Tokom monitoring posjeta dobili smo i navode da se zatvorenici ponašaju okrutno prema Romima i da Romi moraju da peru veš za druge osuđenike i održavaju higijenu u sobama. Međutim, nijesmo dobili informacije ni o jednom konkretnom slučaju. Sa ovim navodima upoznali smo rukovodstvo ZIKS-a i preporučili da službenici posebno obrate pažnju na odnos drugih zatvorenika prema Romima.

Tokom posjete Zatvoru u Bijelom Polju, osuđenici nijesu imali pritužbe na rad službenika a kazali su da su odnosi među njima u redu i bez nasilja. Nije bilo pritužbi ni prema upravi zatvora. Uprava zatvora u Bijelom Polju vodila je dva disciplinska postupka u posljednja tri mjeseca. Jedan disciplinski postupak vođen je zbog pronalaska mobilnog telefona a drugi zbog oglušenja o naredbu. Osuđenicima su izrečene mjere držanja u samici.

Slučaj torture iz januara 2015. godine

U januaru 2015. godine došlo je do incidenta između osuđenih lica i službenika ZIKS-a. Nadležni su procesuirali zatvorenike zbog napada na službeno lice i službenike zbog zlostavljanja zatvorenika.

Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda (Ombudsman) zaključila je u mišljenju od 24. novembra 2015. godine sljedeće: „Na osnovu izjava osuđenih lica, nalaza vještaka medicinske struke i svih utvrđenih činjenica i okolnosti, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore zaključuje da su 14. januara 2015. godine poslije 17:00 sati u disciplinskom odjeljenju i 15. januara 2015. godine službenici ZIKS- a, neopravdano upotrijebili silu i sredstva prinude prema osuđenim licima: D.P., D.D., P.D., G.D., B.L., V.Z., S.V., M.S., L.L., M.K., D.J., Ž.L. i M.K., da su ih zlostavljali – nečovječnim i ponižavajućim postupanjem i time povrijedili njihova ljudska prava.

U odnosu na osuđene D.J., Ž.L. i M.K., obzirom na intenzitet primijenjene sile, sredstva prinude i težinu posljedica – tjelesnih povreda koje su zadobili, nečovječno i ponižavajuće postupanje prema njima, po svojim obilježjima predstavlja - torturu.

Zbog napada na službeno lice, Osnovni sud u Danilovgradu osudio je za manje od godinu od dana incidenta devet lica koja su se nalazila na izdržavanju kazne zatvora na ukupno 35 godina zatvora. S druge strane, suđenje protiv službenika ZIKS-a zbog zlostavljanja i torture prema osuđenicima i dalje traje a karakteriše ga to da je čak 13 puta odloženo glavno ročište.

GA je 13. juna 2017. godine od tužilaštva zatražila informacije o postupku, međutim do objavljivanja izvještaja nijesmo dobili informacije.

U izvještaju Ombudsmana za 2016. godinu konstatuje se da Uprava ZIKS-a još nije u cjelosti ispoštovala preporuku Zaštitnika iz 2015. godine, jer nije utvrdila disciplinske odgovornosti službenika koji su učestvovali u ovom incidentu i ocijenjeno je da je to neprihvatljivo.

Preporuke:

Potrebno je da nadležni ZIKS-a i Ministarstva pravde nastave sa slanjem jasnih poruka da se tortura neće tolerisati, a da za sve prijavljene slučajeve pokrenu disciplinske postupke utvrđivanja odgovornosti. Tužilaštvo mora sprovesti hitne i nepristrasne istrage po svim navodima o teškim kršenjima ljudskih prava u ZIKS-u kao što je incident iz januara 2015. godine. Osnovni sud u Danilovgradu za incident iz januara 2015. godine treba da obezbijedi efikasno suđenje slubenicima ZIKS-a, bez daljih odlaganja postupka, posebno imajući u vidu da je postupak protiv osuđenih lica u istom incidentu davno pravosnažno završen. Imajući u vidu da smo i ovom periodu dobili ozbiljne sumnje na zlostavljanje po nacionalnoj osnovi, posebno prema Romima, potrebno je da se jasno saopšti i pošalje poruka da se neće tolerisati maltretiranje Roma kako od strane službenika tako ni od strane drugih osuđenih

lica. Preporuka da sve prostorije, kao što je i kancelarija u „F“ paviljonu KPD, treba biti ispoštovana, kako bi se ovakvi navodi u budućnosti mogli provjeriti. Uprava ZIKS-a treba da razvije mjere kako bi suzbila nasilje i netrpeljivost među zatvorenicima a službenici treba da se suzdrže od ohrabriranja nasilja i reaguju na svaki slučaj nasilja među osuđenima.

Položaj LGBTIQ osoba u ZIKS-u

U sklopu intervjua koji su održani tokom posjete ZIKS-u, obavljani su razgovori sa ukupno pet osoba. Ova brojka uključuje pripadnike zaposlenih u Zavodu i osuđenike samog Zavoda.

Pitanja su bila fokusirana na učestalost i tretman LGBTIQ osoba na izdržavanju kazne zatvora u ZIKS-u, njihov odnos sa okolinom, eventualno postojanje diskriminacije, nasilje prema njima, uslove života u samoj ustanovi, kao i na zakonske i podzakonske akte i pravilnike koji regulišu boravak trans osoba u samoj ustanovi.

Usljed ograničenog vremena provedenog sa samim korisnicima i osobljem, a u svrhu produktivnosti i ekonomičnosti vremena, osmišljen je kratak upitnik koji je sadržao ukupno pet pitanja, za koje je pažljivom metodologijom procijenjeno da bi dobijanje odgovora na ista, moglo u najvećem obimu prikazati kvalitet života i boravka, kao i tretman osoba drugačije seksualne orijentacije, rodnog identiteta i rodne ekspresije u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija.

METODOLOGIJA

Pitanja koja su postavljena osuđenim licima su sljedeća:

- ◆ Da li ste upoznati sa postojanjem LGBTIQ osoba u sklopu Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija?
- ◆ Da li ste upoznati sa terminom situaciona homoseksualnost i ako jeste da li ste primijetili stvari koje ukazuju na to u sklopu Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija?
- ◆ Da li biste imali problem ako biste dijelili sobu sa LGBTIQ osobom?
- ◆ Kako bi ostali korisnici reagovali na autovanu osobu u sklopu Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija?
- ◆ Da li mislite da bi autovana LGBTIQ osoba bila zaštićena u Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija?

Pitanja koja su postavljena osoblju i zaštitarima su sljedeća:

- ◆ Da li vam je poznato da postoje LGBTIQ osobe u sklopu Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija?
- ◆ Da li ste upoznati sa terminom situaciona homoseksualnost i ako jeste da li ste primijetili stvari koje ukazuju na to u sklopu Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija?
- ◆ Kako biste smjestili trans osobu ako bi bila korisnik Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija, na osnovu pola koji je označen u dokumentima ili na osnovu rodnog identiteta?

- ◆ Da li mislite da možete zaštititi LGBTIQ osobu u sklopu Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija?
- ◆ Prevencija HIV-a i Hepatitisa C u sklopu Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija?

Dodatno, pored intervjua sa osuđenima ZIKS-a za izvršenje krivičnih sankcija, obavljani su intervjui sa dvojicom pripadnika LGBTIQ zajednice, bivšim korisnicima Zavoda.

Ovakav dualni pristup omogućio nam je kvalitetan i sistematski pristup informacijama o stanju u ustanovi, uzimajući u obzir činjenicu da trenutno osuđena lica često od straha ili osjećaja sramote nisu bili spremni zalaziti u detalje kada se radi o određenim situacijama kao i odnosima u sklopu same ustanove. Iz tog razloga, posebno su nam dragocjeni bili intervjui sa bivšim zatvorenima, koji su detaljno upotpunili čitavu sliku o tretmanu LGBTIQ osoba u sklopu same ustanove.

RAZGOVORI SA LGBTIQ OSOBAMA, OSUĐENA LICA U ZAVODU ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA

Kada govorimo o boravku LGBTIQ osoba u ZIKS-u, informacije koje smo dobili su sljedeće:

- ◆ Osoba, '89 godište, paviljon „F“, osuđena na zatvorsku kaznu od ukupno deset godina, od kojih je već pet odsluženo. Iz razgovora sa njim mogli smo zaključiti da su korisnici ZIKS-a upoznati sa postojanjem LGBTIQ osoba u sklopu ZIKS-a, kao i sa terminom situaciona homoseksualnost. Ono što je naglasio kao veoma bitno jeste da se iz straha najviše čuti o tome, jer većina korisnika ZIKS-a jeste homofobna i burno reaguje na te stvari, a osobe koje su LGBTIQ teško mogu biti zaštićene od strane stražara. Korisnik je napomenuo kako mu ne bi bio problem ukoliko bi sa njim u ćeliji bila LGBTIQ osoba.

U drugom dijelu razgovora, korisnik nam je ispričao da je u prethodnih pet godina primijetio dosta seksualnog uznemiravanja, ali da žalbe nisu uslijedile i da korisnici radije biraju da čute o tome, nego da izlože sebe riziku ponovnog fizičkog zlostavljanja. Takođe, kao značajno je naglasio čin seksualnog nasilja (silovanje) iz 2013. godine, gdje je zatvorenik koji je osoba sa invaliditetom (korisnik kolica) bio više puta seksualno zlostavljan od strane osobe koja je bila zadužena za brigu o njemu, a takođe bila je osuđeno lice. Slučaj je prijavljen i pokrenut je krivični postupak, ali je žrtva nedugo nakon toga preminula (ali ne od posljedica seksualnog zlostavljanja). Upit o ovom slučaju je poslat tužilaštvu.

- ◆ Osoba, '82 godište, ženski paviljon, već pet godina izdržava kaznu zatvora u ZIKS-u, tokom svog boravka nije prepoznala da postoje LGBTIQ osobe u ženskom paviljonu, kao ni da je bilo situacione homoseksualnosti u istom. Ono što nas je neprijatno iznenadilo jeste otpor korisnice ka LGBTIQ osobama, koja je oštro naglasila da bi joj bio problem da bude u istoj sobi sa LGBTIQ osobom, kao i da ne bi tolerisala LGBTIQ osobu u toaletima i kabinama za tuširanje. Na žalost, više informacija iz razgovora sa korisnicom nismo mogli da dobijemo, ali smo kolektivno ispitivali više osuđenica kako bismo to nadomjestili, i iz toga zaključili da dijele njeno mišljenje. Izjava mlade

korisnice ZIKS-a na nas je ostavila posebno negativan utisak, jer je ona rekla da bi se čak i fizički obračunala sa LGBTIQ osobom, ako bi znala da je LGBTIQ osoba u ženskom paviljonu.

RAZGOVORI SA OSOBLJEM ZAVODA ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA

U razgovoru sa službenicima ZIKS-a, u koji su bili uključeni zdravstveni radnici, stražari, kao i osoba koja je sprovodila obilazak Zavoda, a koja je takođe službenik ZIKS-a, mogli smo doći do zaključka da se, kako oni tvrde, LGBTIQ osobe rijetko nalaze na izdržavanju kazne zatvora u ZIKS-u. Do sada im je poznata samo nekolicina LGBTIQ osoba koji su bili na izdržavanju kazne zatvora i tvrde da nisu imali nikakvih problema u ZIKS-u.

Naglašavaju da nikada do sada nisu imali trans osobu na izdržavanju kazne zatvora ili u pritvoru, a na naše pitanje kako bi smjestili trans osobu, odgovorili su da bi se vodili oznakom pola koja stoji u ličnom dokumentu te osobe. Ovdje smo uočili da postoji zakonski problem kod prepoznavanja i poštovanja rodnog identiteta u sklopu kazneno-popravnog sistema. Upoznati su sa terminom situaciona homoseksualnost, kao i sa rizicima od širenja polno prenosivih infekcija i bolesti kao posljedice situacione homoseksualnosti, ali da ne raspolazu sredstvima za kontracepciju (kondomi) niti ih dijele.

Na pitanje koliko je osuđenih i pritvorenih lica zaraženo virusom HIV-a i Hepatitisom C, dobili smo odgovor da je na godišnjem nivou oko pet procenata zaraženih, na nivou ZIKS

- ◆ Takođe su naglasili da testiraju osuđena i pritvorena lica samo na njihov zahtjev, a da većina ne traži testiranje. Do pomenutog procenta su došli analizom medicinskih kartona osuđenih i pritvorenih lica u ZIKS-u.

RAZGOVORI SA LGBTIQ OSOBAMA, BIVŠIM ZATVORENICIMA ZAVODA ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA

Na osnovu razgovora sa LGBTIQ osobama koji su izdržavali kaznu zatvora u ZIKS-u, a koji su bili voljni da sa LGBT Forum Progresom otvoreno pričaju o svom boravku i iskustivima u toj ustanovi, prikupili smo sljedeće informacije:

- ◆ Osoba muškog pola, '87 godište, koji je boravio u ZIKS-u devet mjeseci, saopštio nam je da nije imao seksualne odnose tokom boravka u Zavodu, iako je imao ponude od strane njemu poznatih homoseksualaca koji su takođe boravili u Zavodu, kao i od strane heteroseksualnih muškaraca. U njegovom paviljonu je, u tom periodu, bilo najmanje šest LGBTIQ osoba, ali su se suzdržavali od stupanja u seksualne odnose. Glavni razlog je, kako navodi, strah od fizičkog i psihičkog zlostavljanja od strane drugih osuđenika, ako bi se saznalo da su homoseksualci. Na naše pitanje od čega ga je najviše bilo strah, dobili smo odgovor da nisu mogli biti zaštićeni od strane stražara i da nisu smjeli da se žale na ostale osuđenike, iz straha za svoju bezbjednost. Drugi

osuđenici su imali pretpostavke da su homoseksualci, i zbog toga su ih psihički zlostavljali, tjerani da peru veš, čiste, i „služe“ ostalim osuđenicima.

- ◆ Osoba muškog pola, '69 godište, koji je boravio u ZIKS-u šest mjeseci, ukratko nam je kazao da je strahovao za svoju bezbjednost, jer mu se „vidjelo“ da je homoseksualac jer ima karakteristike koje se najčešće u društvu, zbog predrasuda i stereotipa, još uvijek prepoznaju kao karakteristike gej muškaraca; te da je bio psihički zlostavljan od strane korisnika, kao i stražara. Dalje informacije nismo mogli da dobijemo.

ANALIZA STANJA U ZAVODU ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA

Detaljnijom analizom cjelokupnog Zavoda i poređenjem uslova u muškom i ženskom bloku, došli smo do zaključka da je ženski blok mnogo uređeniji od muškog, kao i da je mnogo više sredstava uloženo u rekonstrukciju ženskog bloka. Ono što nam je posebno zaokupilo pažnju jesu zajedničke tuš kabine, koje su u muškom bloku otvorene i bez ikakve zaštite (zavjese ili pregrade), dok je u ženskom bloku zajedničko kupatilo renovirano i tuš kabine imaju mogućnost zatvaranja.

TRANS OSOBE KAO POTENCIJALNI KORISNICI ZAVODA ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA

Prema saznanjima LGBT Forum Progres, postoje trans osobe koje treba da izdržavaju kaznu zatvora u ZIKS-u. Na osnovu zaključaka donesenih iz razgovora sa njima, strahujemo da, ukoliko bi trans osoba bila smještena u ZIKS, bila bi izložena psihičkom i fizičkom nasilju i ne bi bila adekvatno zaštićena, ukoliko bi bila smještajno raspoređena na osnovu oznake pola koja stoji u identifikacionom dokumentu.

Preporuke

- ◆ Hitno osmisлити i sprovesti dodatne obuke za službenika ZIKS-a za rad i bolje razumijevanje ljudskih prava, sa akcentom na ljudska prava LGBTIQ osoba.
- ◆ Izjednačiti uslove muškog i ženskog paviljona u kontekstu zaštite privatnosti i dostojanstva svakog osuđenog lica same ustanove.
- ◆ Medicinski pregled novopristiglih zatvorenika trebao bi biti obavezan, naročito kako bi se spriječilo širenje prenosivih bolesti. CPT je već preporučio da bi svaki novopristigli zatvorenik trebalo da bude pravilno intervjuisan i fizički pregledan od strane doktora što je prije moguće nakon prijema.
- ◆ Omogućiti psihosocijalnu podršku pripadnicima LGBTIQ zajednice, odnosno dodatno obučiti osoblje ZIKS-a za rad sa LGBTIQ i drugim ugroženim i marginalizovanim grupama.
- ◆ Hitno pokrenuti izmjene i dopune pravilnika, i zakona ukoliko je potrebno, kako bi se boravak trans osoba u ZIKS-u omogućio u onom paviljonu koji odgovara njihovom poimanju rodnog identiteta. Na ovaj način preventivno se djeluje na potencijalno nasilje i verbalne prijetnje ka samoj zajednici i aktivno se djeluje na njeno smanjenje.

SPECIJALNA BOLNICA ZA PSIHIJATRIJU

Tokom prethodne godine, tim GA obišao je i Specijalnu bolnicu za psihijatriju. GA je ostvarila dobru saradnju i komunikaciju sa upravom i osobljem bolnice. U bolnici je smješteno oko 250 pacijenta, što je često iznad raspoloživih kapaciteta. U bolnici je zaposleno 150 zdravstvenih radnika i drugog osoblja. Sistematizacijom je predviđeno 200. Najviše nedostaje tehničara. U bolnici je zaposleno deset psihijatara, sedmoru specijalizanata, tri psihologa, dva sociologa, dva defektologa.

Tokom posjeta, nijesmo dobili informacije o torturi, zlostavljanju ili nehumanom postupanju ili kažnjavanju. Za pacijente koji ugrožavaju svoje i tuđe zdravlje i bezbjednost postoji krevet sa kožnim fiksatorom.

Smještajni kapaciteti:

Odjeljenje	Kapacitet	Tip
Urgentno odjeljenje	10 kreveta	Otvorenog tipa
Odjeljenje za liječenje bolesti zavisnosti (alkoholizam i narkomanija)	20 kreveta	Otvorenog tipa
Akutno muško odjeljenje	30 kreveta	Zatvoreno psihijatrijsko odjeljenje
Akutno žensko odjeljenje	21 krevet	Zatvoreno psihijatrijsko odjeljenje
Sudsko odjeljenje	21 krevet	Zatvorenog tipa
Hronično muško odjeljenje	46 kreveta	Zatvorenog tipa
Hronično žensko odjeljenje	40 kreveta	Zatvorenog tipa
Rehabilitaciono odjeljenje	52 kreveta	Zatvorenog i otvorenog tipa

Uprava bolnice veoma je otvorena za saradnju sa civilnim sektorom, a posebno za saradnju sa nevladinim organizacijama. Saradnja je imala za rezultat veliki broj radnih i okupacionih aktivnosti koje su značajno doprinijele kvalitetu života pacijenata ove bolnice i većem nivou poštovanja ljudskih prava u samoj bolnici. Međutim, neophodno je uspostaviti sistemski pristup i razviti ove aktivnosti, kako one ne bi zavisile isključivo od aktivnosti NVO i donacija. Okupaciona sala je opremljena značajnim brojem knjiga, sredstvima i materijalima za pravljenje figurica i predmeta, kao i slikarskim priborom. Tokom prethodnih godinu dana predstavnici NVO sektora su organizovali brojne aktivnosti u kojima su učestvovali i sami pacijenti. Organizovane su večeri knjige, društvene igre i aktivnosti. Sala je opremljena teretanom.

Jedan od najvećih problema je veliki broj pacijenata kojima nije potrebno bolničko liječenje tzv. „socijalni pacijenti“, kojima je potrebno čuvanje i njega u porodici ili socijalnoj ustanovi. Međutim, kako ne postoje druge socijalne institucije niti volja porodice da se stara o tim pacijentima, njihovo otpuštanje u ovom trenutku nije moguće. Ova bolnica ima do 50% ovakvih pacijenata. Država mora unaprijediti sistem socijalne zaštite i psihijatrijskog liječenja u zajednici. Na osnovu informacija koje smo dobili od uprave bolnice u junu 2017. godine Ministarstvo zdravlja formiralo je komisiju koja treba da definiše spiskove pacijenata i predloži sistemsko rješenje za ovaj problem.

Bolnica nema žensko odjeljenje za liječenje bolesti zavisnosti. Takođe, u bolnici ne postoje uslovi za psihijatrijsko liječenje maloljetnika.

S druge strane, uprava bolnice se suočava sa velikim brojem problema u svakodnevnom funkcionisanju kao što je funkcionisanje Sudskog odjeljenja. Kada je riječ o smještajnim kapacitetima u okviru bolnice, posjeduje 21 krevet, međutim, ali je u praksi ovaj broj oko 40%. Na osnovu informacija koje smo dobili tokom posjeta bolnicama, ne postoje adekvatni uslovi za njihovo čuvanje. Zbog toga bi ovo odjeljenje trebalo biti izmješteno iz bolnice. Na ovom odjeljenju, poslove obezbjeđenja obavlja privatna agencija. Ranije su se naše preporuke odnosile ma to da obezbjeđenje mora biti kvalitetnije i da veći broj službenika mora biti angažovan.

Iako je najavljivano da će se izgraditi sudska bolnica u okviru ZIKS-a, u koju bi se izmjestili forenzički pacijenti i u kojoj bi se liječili i drugi zatvorenici, to se još nije realizovalo. Na sjednici koju je Vlada održala 30. juna 2017. godine, uvrstila je projekat „Specijalna zdravstvena ustanova ZIKS-a“ u listu prioriternih infrastrukturnih projekata.

Na osnovu informacija koje smo dobili od uprave bolnice, ministar pravde formirao je početkom maja 2017. godine radnu grupu za izradu Studije izvodljivosti za izgradnju posebne forenzičke bolnice kao zdravstvene ustanove na lokaciji ZIKS-a. Radna grupa je imala jedan sastanak i u septembru se očekuje drugi na kom bi trebalo da se razmatra radna verzija studije izvodljivosti.

Broj pacijenata sa izrečenom mjerom bezbjednosti po godinama:

Godina	Broj pacijenata
2010	78
2011	89
2012	85
2013	76
2014	76
2015	112
2016	118

Tokom 2016. godine, dostavljen je Sudskom odjeljenju sljedeći broj novoizrečenih presuda od strane svih sudova u Crnoj Gori sa izrečenom mjerom bezbjednosti:

- ◆ Mjera bezbjednosti obaveznog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi: 11 pacijenata
- ◆ Mjera bezbjednosti obaveznog liječenja zavisnika od alkohola: tri pacijenata
- ◆ Mjera bezbjednosti obaveznog liječenja zavisnika od droga: 19 pacijenata
- ◆ Mjera bezbjednosti obaveznog liječenja na slobodi: dva pacijenta

Jedan od problema jeste i prisilna hospitalizacija i nemogućnost preispitivanja odluke u pogledu poslovne sposobnosti. Nadležni organi treba da omoguće korisnicima besplatnu pravnu zaštitu i mogućnost da zatraže preispitivanje odluke o njihovom prisilnom smještaju u ovu ustanovu pred nadležnim sudom i da o tome budu redovno informisani.

Takođe, predlažemo da nadležni sud razmotri odluku o produženju prisilnog smještaja u razumnom vremenskom intervalu, bez obzira na to da li je ili ne taj postupak inicirao sami korisnik. Liječenje treba da bude slobodan izbor u skladu sa Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Preporuke:

- ◆ Neophodno je da država razvije sistem socijalne brige i staranja i poveća dostupnost adekvatnih alternativa psihijatrijskim bolnicama i da osigura da osobe koje ne zahtijevaju dalji tretman u Specijalnoj bolnici za psihijatriju dobiju adekvatnu zaštitu i deinstitucionalizaciju. Država mora unaprijediti sistem socijalne zaštite i psihijatrijskog liječenja u zajednici. Podsjećamo da je Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava isto preporučio Crnoj Gori 2014. godine. Takva situacija omogućila bi rast broja pacijenata koji bi učestvovao u terapeutskim i rehabilitacionim aktivnostima koje su prilagođene njihovim potrebama i moguće bi bilo proširiti spektar takvih aktivnosti. Neophodno je da se razvije psihijatrijsko liječenje u zajednici u saradnji sa Centrima za mentalno zdravlje Domova zdravlja.
- ◆ Nastaviti sa aktivnostima za realizaciju izgradnje Sudske bolnice, posebno u pravcu obezbjeđenja sredstava u budžetu za 2018. godinu.
- ◆ Neophodno je uspostaviti adekvatan sistem obezbjeđenja u skladu sa preporukama CPT-a, koji smatra da prisustvo uniformisanih čuvara u psihijatrijskoj ustanovi teško može doprinijeti nastanku terapeutskog okruženja. CPT je preporučio da crnogorski nadležni organi preduzmu korake da se, što je prije moguće, značajno poveća prisustvo medicinskog osoblja. Komitet vjeruje da bi ovo omogućilo upravi Specijalne bolnice za psihijatriju u Dobroti da stavi tačku na praksu zapošljavanja radnika obezbjeđenja unutar forenzičko psihijatrijskog odjeljenja.

POLICIJSKA TORTURA

GA registrovala je ozbiljne navode o policijskoj torturi u posmatranom periodu. Istraživački tim GA radi na dokumentovanju slučajeva i njihovom procesuiranju. Procesuiranje slučajeva torture, koji su se dogodili u ranijem periodu, karakteriše to što nadležne državne institucije nijesu sprovele brze, efikasne i djelotvorne istrage koje bi rezultirale sankcionisanjem svih prekršilaca ljudskih prava dok policijski službenici i njihovi nadređeni ćute o torturi koju su počinili policijski službenici. Posebno zabrinjavaju zlostavljanja građana koja su se desila tokom protesta u oktobru 2015. godine u Podgorici. Nadležne institucije, a prije svega tužilaštva, nijesu brzo, efikasno i djelotvorno istražile sve navode o kršenju ljudskih prava od strane službenika policije pa je veliki broj građana ostao nezaštićen. Pozdravljamo odluku Ustavnog suda koji je usvojio ustavne žalbe i konstatovao da tortura u slučaju Branimira Vukčevića i Momčila Baranina nije dovoljno istražena. Ustavne žalbe u ovom slučaju podnijela je NVO Akcija za ljudska prava.

Na osnovu naših podataka, u posmatranom periodu nije bilo radova na unaprijeđenju uslova pritvorskih prostorija. Materijalni uslovi su nakon preporuka CPT-a iz 2008. godine, unaprijeđeni. Uslovi za smještaj lica nakon toga posebno su unaprijeđeni u Centru bezbjednosti Podgorica. Najveći problemi ostaju prostorni kapaciteti u brojnim stanicama policije i ostvarivanje prava na šetnju i ishranu za lica koja su lišena slobode.

U posmatranom periodu registrovano je zabrinjavajuće postupanje policijskih službenika tokom vanrednih provjera u ugostiteljskim objektima. Zabrinjava to što se građani nastavljaju žaliti na postupanje specijalnih jedinica policije. Zbog toga je neophodno preduzeti hitne mjere i radnje na prevenciji ovakvih postupanja a nadležne državne institucije treba da sprovedu hitne i djelotvorne istrage po svim navodima.

Racija interventne policije u Ulcinju

Osam punoljetnih i tri maloljetne osobe podnijele su pritužbe Ministarstvu unutrašnjih poslova na rad policijskih službenika zbog racija koje su izveli 17. juna 2017. godine u lokalima „Montenegro“, „Opijum“ i „Capitol“ u centru grada i „Di Tevi“ u Donjem Štoju. Pritužbe su podnijeli V. L., A. R., J. K., A. Lj., E. C., M.Č., G.A., M.L. i tri maloljetna lica. Pritužbe su podnijete zbog prekomjerne upotrebe sile od strane policijskih službenika. Posebno je istaknuto da niko od oštećenih građana nije pružao otpor niti je na bilo kakav način ugrožavao javni red i mir. Odmah nakon racije ispred stanice policije u Ulcinju okupili su se brojni građani, kao i Mehmed Zenka, ministar za ljudska i manjinska prava; Nazif Cungu, gradonačelnik Ulcinja i poslanici Genci Nimanbegu, Ljuid Škrelja i Dritan Abazović. Oni su pozvali građane da dokumentuju i podnesu prijave protiv policijskih službenika.

Iz Uprave policije saopštili su da su njihovi službenici Centra bezbjednosti (CB) Bar i Odjeljenja bezbjednosti (OB) Ulcinj “izveli pojačanu kontrolu lica u ugostiteljskim ob-

jekatima” da bi pronašli lica za koja se sumnja da su počinili krivična djela. Tokom te racije više lica javno je reagovalo zbog neprofesionalnog postupanja službenika policije. Po pisanju medija, akcija policije uslijedila je zbog napada na J. M. policijskog službenika OB Ulcinj.

Racija SAJ-a u diskoteci „Trokadero“

Pripadnici Specijalne antiterorističke jedinice (SAJ) sproveli su 8. jula 2017. godine raciju u budvanskoj diskoteci „Trokadero“. Kako su mediji prenijeli informacije cilj racije bila je provjera bezbjednosno interesantnih lica iz Zete (Podgorica). Ova lica su navodno pravila probleme u diskoteci ranije pa su službenici SAJ-a poslali da intervenišu kada su ta lica ponovo došla u diskoteku. Po medijskim natpisima službenici SAJ-a poslali su da intervenišu prema licima koja su nedavno u tom klubu maltretirali jednog poznatog crnogorskog sportistu i sina jednog od najviših crnogorskih funkcionera, da bi nakon toga nasrtali i na budvansku policiju. Tokom te akcije povrijeđeno je dvoje građana iz Budve i po navodima je jedno od njih zadobilo udarce od pripadnika SAJ-a.

GA je registrovala 25 slučajeva u kojima su građani prijavili postupanje pripadnika Uprave policije koje nije bilo u skladu sa zakonom tokom protesta u oktobru 2015. godine. U nekoliko slučajeva smatramo da je bilo riječi o torturi, što je kasnije potvrdio Ombudsman i Ustavni sud. Direktor UP u nekoliko slučajeva nije govorio istinu, što je utvrđeno kasnije u postupcima protiv građana i novinara, a takođe nije saopštio ni imena policijskih službenika koji su prebijali građane i pravdao je njihova nezakonita postupanja. Nakon presude Ustavnog suda u slučaju Vukčević i Baranin, po navodima medija, priznao je da su policijski službenici zlostavljali građane. GA je 13. juna 2017. godine od tužilaštva zatražila informacije o svim prijavljenim postupcima, međutim do objavljivanja izvještaja nijesmo dobili informacije.

Kratak pregled slučajeva zlostavljanja i drugih oblika nezakonitog postupanja policije - oktobar 2015. godine

1. Slučaj Milorada Martinovića - Prebijanje Milorada Martinovića zabilježeno je i video kamerom i isto je dostupno na sljedećem linku:

<https://www.youtube.com/watch?v=hmRQ4lTYz6g>.

Na snimku se vidi kako više od 15 policijskih službenika učestvuje u incidentu. Martinović je zadobio teške tjelesne povrede i potpuno je uništen njegov automobil. Državno tužilaštvo pokrenulo je istragu i lišilo slobode dva policijska službenika. Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore konstatovao je da su postupanjem službenika Uprave policije u konkretnom slučaju, povrijeđena prava građanina Milorada Martinovića. „Naime, više službenika Uprave policije je dana 24. oktobra 2015. godine, oko 23 sata, u ulici Jovana Tomaševića u Podgorici primijenilo prekomjernu fizičku silu i gumenu palicu prema građaninu Miloradu Martinoviću dok je ležao na asfaltu u bespomoćnom položaju,

nemoćan za bilo koju vrstu otpora, udarajući ga po čitavom tijelu. Tom prilikom građanin je zadobio veliki broj udaraca i nanijete su mu teške tjelesne povrede. U postupanju službenih lica Uprave policije prema građaninu Miloradu Martinoviću, sadržani su svi elementi nečovječnog i ponižavajućeg postupanja: učešće službenih lica, namjera kažnjavanja (za pretpostavljeno učešće u incidentima na javnom okupljanju koje je prethodilo), bespomoćnost žrtve i intenzitet nanijetog bola². Savjet za građansku kontrolu rada policije zaključio je da je došlo do očigledno prekomjerene upotrebe sile policijskih službenika u konkretnoj intervenciji, da su policijski službenici prema građaninu Miloradu Martinoviću postupali neprofesionalno, da su prekoračili službena ovlaštenja i da je isti podvrgnut mučenju, nečovječnom i ponižavajućem tretmanu, pa je tom prilikom došlo do teškog povređivanja i uništavanja njegovog motornog vozila.

U izvještaju „Pravo na fizički integritet i ljudsko dostojanstvo: oktobarski protesti i primjena policijskih ovlaštenja“ navedeno je da je tužilaštvo samoinicijativno formiralo predmet na osnovu objavljenih snimaka na portalima povodom povrijeđivanja građanina Martinovića. Rezultat aktivnosti tužioca u konkretnom slučaju je pokretanje postupka protiv dvojice policijskih službenika koji su priznali da su primijenili silu prema građaninu Martinoviću. Tužilac je dvojicu policijskih službenika optužio za izvršenje krivičnog djela mučenje iz člana 167 st. 2 u vezi sa st. 1 Krivičnog zakonika. Dana 24. decembra 2015. godine podignuta je optužnica protiv policijskih službenika B.G. i G.Z. Suđenje je u toku. Optuženi se terete i zbog nanošenja teške tjelesne povrede i uništenja automobila građanina Martinovića.

Ombudsman je u konkretnom slučaju utvrdio da je došlo do nedozvoljene, neopravdane i nesrazmjerne upotrebe sredstava prinude od strane policijskih službenika nad građaninom M.M. u obimu koji nema zakonskog opravdanja. Zaštitnik je dao preporuke: (1) da Ministarstvo unutrašnjih poslova i Uprava policije preduzmu mjere za identifikaciju i utvrđivanje odgovornosti svih policijskih službenika koji su dana 24. oktobra 2015. godine prema građaninu M.M. primijenili prekomjernu fizičku snagu i gumenu palicu, nanijeli teške tjelesne povrede i oštetili njegovu imovinu i (2) da Ministarstvo unutrašnjih poslova preduzme potrebne mjere da se obezbijede preduslovi za identifikaciju policijskih službenika, u skladu sa preporukama CPT-a.³ Po preporuci se nije postupilo u ostavljenom roku, a ni nakon pet mjeseci po isteku roka, pa je Zaštitnik 31. maja 2016. godine podnio krivičnu prijavu Vrhovnom državnom tužiocu protiv Radosava Lješковиća, službenog lica - komandanta SAJ-a - zbog postojanja osnovane sumnje da je izvršio krivično djelo zloupotrebljavajući službeni položaj nevršenjem svoje službene dužnosti i ometanjem sprovođenja pravde.⁴

² <http://www.ombudsman.co.me/docs/izvjestaji/488-15.pdf>

³ <http://www.kontrolapolicije.me/sites/default/files/library/files/Pravo%20zona%20fizicki%20integritet.pdf>

⁴ *Ibid*

Osnovni sud u Podgorici osudio je Lješkovića 24. januara 2017. godine na kaznu zatvora od pet mjeseci zbog prikrivanja pripadnika SAJ-a koji su pretukli više građana tokom protesta u oktobru 2015. u Podgorici.

Ustavni sud je 25. jula usvojio ustavnu žalbu u ovom slučaju i konstatovao da državno tužilaštvo nije sprovelo djelotvornu istragu za torturu nad Miloradom Martinovićem.

2. Slučaj napada na Gojka Raičevića - Novinar Gojko Raičević pretrpio je napad policijskih službenika nakon protesta 24. oktobra. Savjet Evrope utvrdio je da su policijski službenici tokom protesta takođe napali novinara Gojka Raičevića, da je direktno ugrožen od strane države i da je njegova bezbjednost ugrožena. Savjet Evrope konstatovao je da je u pitanju napad na njegovu ličnu sigurnost i integritet kao novinara.

Savjet Evrope je konstatovao da je Raičević tri puta tokom protesta (17. 18. i 24. oktobra) bio meta brutalnih napada, prebijanja i hapšenja od strane crnogorske policije, iako je u svim tim slučajevima bio na radnom zadatku izvještavajući sa protesta opozicionih stranaka ispred Skupštine Crne Gore u centru Podgorice. U izvještaju se navodi da je u prvom slučaju, 17. oktobra, policija fizički napala Raičevića koji je bio uhapšen u ranim jutarnjim satima dok je pratio privođenje opozicionih poslanika. Zatim, napad na Raičevića desio se 18. oktobra kada mu je jedan policijski službenik prijetio iz vozila u prolazu. Treći napad na Raičevića dogodio se 24. oktobra, kada je izvještavao o policijskom razbijanju opozicionog skupa ispred Skupštine Crne Gore. Raičevića je tada s leđa, pendrekom udario policajac. Desetak minuta kasnije iz jednog policijskog vozila, kom su se na video snimku vidjele tablice, izašao je maskirani pripadnik specijalnih jedinica i zadao više udaraca Raičeviću.

Savjet za građansku kontrolu rada policije zaključio je da je došlo do neprimjerene upotrebe sile nad građaninom Gojkom Raičevićem koji nije pružao otpor. Savjet je zahtijevao od Uprave policije da se objavi identitet postupajućeg policijskog službenika, kao i informacije o procesuiranju njegovog postupanja i da se o tome informiše javnost. Tužilaštvo je pokrenulo istragu u konkretnom slučaju. Međutim, još uvijek nije identifikovan policijski službenik koji je nezakonito upotrijebio silu.

3. Slučaj M.R - Građanin M.R. (1949) iz Herceg Novog prijavio je postupanje policijskih službenika tokom protesta 24. oktobra 2015. godine. M.R. je istakao da je mirno protestovao i da je nakon incidenta krenuo prema Trgu republike. Prema njegovim riječima, policijski službenici su ga pod punom ratnom opremom sustigli i udarali pendrekom po cijelom tijelu i pri tom mu nanijeli povrede na ruci. Kako tvrdi M.R. šaka mu je polomljena. M.R. posjeduje medicinsku dokumentaciju u kojoj se konstatuju hematomi i fraktura ruke. Iz Uprave policije su kazali da nemaju informacije o tome da su službenici policije prema građaninu M.R. primjenjivali sredstva prinude, niti da je isti zadobio povrede. Savjet za građansku kontrolu rada policije je zaključio da postupanje prema građaninu M.R. nije bilo profesionalno. Na osnovu saznanja GA, tužilaštvo je formiralo predmet po ovim navodima i izviđaj je u toku.

4. Slučaj V.D. - Građanin V.D. (1938) prijavio je da je tokom protesta zadobio povrede koje su mu nanijeli policijski službenici. Naime, izabrani doktor mu je kazao da su povrede koje je zadobio na nogama od gumenih metaka. U medicinskom izvještaju konstatovano je da se sa unutrašnje strane desne natkoljenice vidi nagnječenje dimenzija 3x8 cm, plavičaste sredine sa zelenim haolom u čijem se centru vide dva kružna defekta epiderma u prečniku oko 1 cm. Uprava policije je demantovala da je upotrebljavala gumene metke. Međutim, u dopisu Savjetu Evrope MUP je naveo da su gumeni meci ipak korišteni, u slučaju da se izbjegne direktan kontakt i fizički sukob sa demonstrantima. V.D. je penzioner i povrede je zadobio prilikom napuštanja mjesta protesta dok je leđima bio okrenut policiji. Savjet za građansku kontrolu rada policije ocijenio je da je u konkretnom slučaju došlo do neprofesionalnog postupanja službenika policije i povrede prava. Osnovno državno tužilaštvo iz Podgorice formiralo je predmet po krivičnoj prijavi koju je podnio oštećeni, gdje je GA pružila besplatnu pravnu pomoć. Po naredbi tužilaštva, izvršeno je sudsko medicinsko vještačenje i dat je nalog policiji da preduzima mjere i radnje na identifikovanju izvršilaca ovog djela. Do danas, izvršilac nije identifikovan.⁵

5. Slučaj Ž.L. - Građanin Ž.L. (1969), prijavio je policijske službenike. Naime, Ž.L. je istakao da je bio u lokalu zajedno sa građanima V.P. i I.P. u noći protesta na Pobrežju. U intervalu između 22:45 i 23:00 časa, grupa policijskih službenika (najmanje deset pripadnika Specijalne antiterorističke jedinice (SAJ)) su ih pretukli ispred jednog kafića, pošto su policajci od njih tražili da izađu. Ž.L. je kazao da nije pružao otpor i da je ispoštovao sva naređenja koja je dobio od policijskih službenika. Na kraju, policijski službenici ih nijesu priveli nego su ih ostavili povrijeđene, što jasno ukazuje na sumnjivu upotrebu policijskih ovlašćenja u ovom slučaju. U medicinskoj dokumentaciji koju je Ž.L. dostavio GA, piše da je Ž.L. saopštio da je u noći protesta zadobio više udaraca od članova SAJ-a po glavi, rukama, desnoj nozi i leđima. Registrovane povrede su sljedeće: na desnom laktu se vidi plavičasti krvni podliv dimenzija 1x2 cm. Sa spoljašnje strane desne butine se vide dva plavičasta krvna podliva nepravilnog oblika, dimenzija 3x5. S druge strane, u predjelu slabine se vidi krvni podliv, elipsoidnog oblika, plavičasto prebojen, dimenzija 10x15 cm. Na lijevom laktu se vidi nagnječenje, u prečniku oko 1 cm.

Savjet za građansku kontrolu rada policije ocijenio je da su pripadnici SAJ-a u konkretnom slučaju prema Ž.L. postupali degradirajuće, na neprofesionalan i nezakonit način, ozbiljno povređujući njegovo ljudsko dostojanstvo i fizički integritet. Osnovno državno tužilaštvo Podgorica formiralo je predmet zbog nanošenja tjelesnih povreda od strane policijskih službenika, u kafe baru "Rio". Dana 27. novembra 2015. godine, tužilac je saslušao oštećenog Ž.L. Po naredbi tužioca, izvršeno je sudsko medicinsko vještačenje.

⁵ *Ibid*

⁶ *Ibid*

Policiji je dat nalog da preduzima mjere i radnje u cilju identifikacije izvršilaca ovog krivičnog djela. Do danas, izvršilac nije identifikovan.⁶

6. Slučaj R.P. - Građanin R.P. (1978) prijavio je da su mu policijski službenici nanijeli povrede tokom mirnih protesta. Naime, njega je, kako je kazao, na početku ulice Slobode, kod hotela „Podgorica“, udario i obalio policijski džip a onda je iz kombija, koji se nalazio iza džipa, izašlo desetak specijalaca koji su se rasporedili, dok su ga trojica ili četvorica njih tukli, a ostali trčali za drugima građanima. Otišli su bez ikakvih pitanja i komentara. R.P. je istakao da ja od bola prouzrokovanog prebijanjrm padao u nesvijest dok je pješke išao prema hitnoj pomoći. Povrede koje su registrovane medicinskom dokumentacijom su: povreda glave, dvije otvorene rane, tri velika hematoma na lijevoj nozi, na grudnom košu lijevo hematom na tri rebra.

Savjet za građansku kontrolu rada policije konstatovao je u konkretnom slučaju zabrinjavajuće postupanje policijskih službenika i grubu povredu ličnog dostojanstva građanina R.P. GA je u konkretnom slučaju pružila besplatnu pravnu pomoć R.P. Osnovno državno tužilaštvo Podgorica formiralo je predmet po krivičnoj prijavi koju smo podnijeli u okviru besplatne pravne pomoći zbog nanošenja tjelesnih povreda od strane policijskih službenika, u ulici Slobode u Podgorici. Dana 25. decembra 2015. godine, tužilac je saslušao oštećenog građanina. Po naredbi tužioca, izvršeno je sudsko medicinsko vještačenje. Policiji je dat nalog da preduzima mjere i radnje u cilju identifikacije izvršilaca ovog krivičnog djela i urgirano. Do danas izvršilac nije identifikovan.⁷

7. Slučaj građanke B.R. - Građanka B.R. (1943), prijavila je da je zadobila povrede koje su joj nanijeli policijski službenici. Naime, B.R. je saopštila da je krenula kući prije nereda zbog toga što više nije mogla da stoji na protestima. Kada je stigla do „T-com“ zgrade bila je sama. Htjela je da pozove taksi da ide kući. Tada joj je iz pravca stare zgrade Vlade doletjela „bomba“ od koje je zadobila povrede. Povrede su registrovane u nalazima. Nakon toga joj je pomogao njoj nepoznati građanin. Medicinskim nalazom registrovano je sljedeće: povreda lijeve potkoljenice nepoznatim predmetom. Vidljive dvije ekzorijacije na prednjoj strani srednje trećine lijeve potkoljenice, dimenzije oko 3 cm u prečniku, u krustoznom stadijumu, sa okolnim hematomom. Savjet za građansku kontrolu rada policije utvrdio je da postoje elementi povrede prava i neprofesionalnog postupanja policijskih službenika. Osnovno državno tužilaštvo formiralo je predmt i izviđaj je u toku.⁸

8. Slučaj građanke R.P. - Građanka R.P. (1948) prijavila je policijskog službenika čiji identitet njoj nije bio poznat. R.P. je bila na protestima 17. oktobra ispred Skupštine Crne Gore. U jednom trenutku, grupa policijskih službenika primijenila je sredstva prinude i to snagu, a jedan policijski službenik ju je udario štitom, nakon čega je pala i zadobila povrede. Medicinski nalaz je sljedeći: povreda oba koljena, desnog lakta, desne šake i grudnog koša. Savjet za građansku kontrolu rada policije ocijenio je da je policijski službenik postupio prema građanki R.P. bez obazrivosti i poštovanja dostojanstva ličnosti i primijenio mjere

⁷ *Ibid*

⁸ *Ibid*

⁹ *Ibid*

koje nijesu bile neophodne za profesionalno obavljanje policijskog posla. Tužilaštvo je ovaj slučaj ispitivalo ali nijesu poznate informacije o rezultatima istrage.⁹

9. Slučaj nezakonitog lišavanje slobode u Dalmatinskoj ulici - Četvorica građana čiji je identit poznat, obratili su se GA i saopštili da su nezakonito lišeni slobode u noći između 24. i 25. oktobra 2015. godine. Naime, oni su se nalazili u Dalmatinskoj ulici, u drugom dijelu grada u odnosu na mjesto protesta, a kako su nam kazali na protestima nijesu ni bili. Službenici policije su ih lišili slobode ispred porodičnih kuća. GA je ovim građanima pružila besplatnu pravnu pomoć. Sud za prekršaje u Podgorici donio je rješenje i oslobodio četoricu građana optužbi da su ometali i omalovažavali službenike policije.

Savjet je u konkretnom slučaju utvrdio, usvajajući grupno mišljenje na sjednici od 9. februaru 2016. godine, da u najvećem broju slučajeva, postoje elementi povrede prava i neprofesionalnog postupanja policijskih službenika. Savjet je posebno prepoznao neprofesionalno postupanje pojedinih policijskih službenika iz Centra bezbjednosti Bijelo Polje zbog čega je pozvao Upravu policije da pristupi njihovoj dodatnoj edukaciji i senzibilizaciji za profesionalno postupanje i senzibilisaniji pristup prema građanima.¹⁰ Tužilaštvo je ovaj slučaj ispitivalo ali nijesu poznate informacije o rezultatima istrage.¹¹

10. Slučaj prebijanja tri građanina iz Kolašina - Građani D.Š., M.R. i A.R. iz Kolašina, učestvovali su na protestu 24. oktobra 2015. godine. Kada su krenuli vozilom za Kolašin, pripadnici SAJ-a su ih presreli automobilom „Hamer“. Iz vozila je izašlo više policijskih službenika koji su ih pretukli i demolirali njihov automobil Toyota Yaris. Građani su pretrpjeli povrede koje su navedene u medicinskoj dokumentaciji i fotografijama. GA je pružila besplatnu pravnu pomoć. Postupak se vodi pred Osnovnim državnim tužilaštvom u Podgorici.

Savjet za građansku kontrolu rada policije utvrdio je da su policijski službenici u konkretnom slučaju grubo povrijedili lično dostojanstvo ovih građana, te da su silu upotrijebili nezakonito i bez opravdanog osnova prema građanima koji nijesu pružali nikakav otpor. Osnovno državno tužilaštvo iz Podgorice formiralo je predmet i pokrenulo istragu. Po naredbi tužioca, izvršena su sudska medicinska vještačenja. Na osnovu naših informacija do danas izvršiocu nijesu identifikovan.¹²

11. Slučaj nezakonitog hapšenja građanina M.M. - Građanin M.M. (1988) prijavio je GA da su ga policijski službenici nezakonito lišili slobode u noći protesta 24. oktobra 2015. godine. On je kazao istraživaču GA da nije bio na protestima, ali da ga je policija lišila slobode kada je nosio vodu svom prijatelju. Prema njegovim riječima, ni na koji način nije remetio javni red i mir. S druge strane, policija ga je optužila za omalovažavanje policijskih službenika. Sud za prekršaje, oslobodio je M.M. krivice jer nije dokazano da je učinio prekršaj za koji je protiv njega policija podnijela zahtjev za vođenje prekršajnog postupka.

¹⁰ *Ibid*

¹¹ *Ibid*

¹² *Ibid*

Savjet je u grupnom mišljenju, usvojenom 9. februara 2016. godine, utvrdio da, u najvećem broju slučajeva, postoje elementi povreda prava i neprofesionalnog postupanja policijskih službenika. Osnovno državno tužilaštvo iz Podgorice je istraživalo ovaj slučaj ali GA nijesu poznati rezultati istrage.

12. Slučaj građanke Lj.S. - Građanka Lj.S. (1976) iz Podgorice prijavila je da su joj nanijete povrede tokom protesta, od strane nepoznatih lica koja su imala crne uniforme, a da je u neposrednoj blizini od samo nekoliko metara bila policija koja nije intervenisala, spriječila ih ili joj kasnije ukazala pomoć. Jedno lice iz ove grupe uperilo je pušku i pogodilo je u nogu, a drugo lice je ispalilo suzavac iz istog pravca. Nakon toga je osjetila gušenje i zamaglio joj se vid. Povreda na nozi je registrovana u medicinskoj dokumentaciji koju nam je dostavila. Takođe, urađene su i fotografije povrede.

Savjet za građansku kontrolu rada policije ocijenio je da je u konkretnom slučaju došlo do neprofesionalnog postupanja i povrede prava. Osnovno državno tužilaštvo iz Podgorice istraživalo je ovaj slučaj ali GA nijesu poznati rezultati istrage.

13. Slučaj građanina V.L. - Građanin V.L. (1956), podnio je pritužbu GA da je 24. oktobra 2015. godine zadobio povrede od strane policije tokom protesta ispred Skupštine Crne Gore, iako nije pružao nikakav otpor. On je istakao da je zadobio povrede lijeve ruke i lijeve noge. Kazao je da su ga nakon što je pogođen i pošto je pao na zemlju, nekoliko momaka povukli i pomogli mu da napusti mjesto incidenta. Bilo mu je muka i nije znao da li je gubio svijest. Kada mu je bilo bolje, uputio se preko mosta „Blaža Jovanovića“. On je iz Sutomora i na protestu je bio sa porodicom. Kada su se svi okupili kod automobila koji je bio parkiran na parkingu kod Čepuraka, pošli su kući. Krv mu je točila iz ruke i noge i iste noći je pošao u hitnu pomoć, gdje su konstatovane povrede a pružena mu je i ljekarska zaštita. Tom prilikom izvađena su dva strana tijela iz njegove ruke. U nozi i ruci još uvijek ima stranih tijela i čeka hirušku intervenciju.

Savjet za građansku kontrolu rada policije ocijenio je da u konkretnom slučaju postoje elementi povreda prava i neprofesionalnog postupanja. Osnovno državno tužilaštvo iz Podgorice istraživalo je ovaj slučaj ali GA nijesu poznati rezultati istrage.

14. Slučaj građanina Đ.Š. - Građanin Đ.Š. (1992) iz Podgorice saopštio je da su ga policijski službenici pretukli 17. oktobra 2015. godine. Naime, Đ.Š. je kazao da ga je više policijskih službenika tuklo a da je sve počeo jedan policijski službenik, koji nije prije toga ostvario nikavu komunikaciju s njim, već ga je odmah počeo udarati. Zatim ga je tuklo više policijskih službenika. Đ.Š. je pretrpio teške tjelesne povrede. U medicinskim nalazima piše da je dobio udarac u predjelu glave, hematom 4x4 cm, otok i bolnu osjetljivost desnog ramena, otok i bolnu osjetljivost desnog lakta, hematom i ekzorijaciju u predjelu zadnje strane zgloba lakta 5x3cm, ekzorijaciju u predjelu lijevog lakta 2x2 cm, u predjelu epigastrijuma 3 paralelne trakaste ekzorijacije dužine po 4 cm, u predjelu srednje trećine desne natkoljenice hematom i ekzorijaciju 3x2 cm, ekzorijaciju u predjelu desne za-

tkoljene jame 6x2 cm, bol i otok desnog koljena, desno paravertebralno u visini lopatice hematom 30x7 cm, a lijevo u lopatičnoj regiji hematom 20x4 cm, ekskoricijaciju 2x2 cm u predjelu lijevog koljena. Građanin Đ.Š. podnio je krivičnu prijavu, dok GA nijesu poznati rezultati istrage.

15. Slučaj građanina D.D. - Građanin D.D. kazao je istraživaču GA da je 24. oktobra 2015. godine u kasnim večernjim časovima, neposredno nakon okončanja građanskih protesta u centru Podgorice, prilikom vršenja službenih ovlašćenja-obezbjeđivanja skupa, NN lica pripadnici SAJ-a u Kraljevom parku u centru Podgorice su mu prišli dok se mirno kretao kroz park, vraćajući se kući. Tom prilikom pripadnici SAJ-a su upotrijebili fizičku silu i palicu ne dajući mu nikakvo upozorenje. Posle prvog udarca u predjelu glave, pao je na zemlju naslanajući se desnom stranom na ogradu parka, nakon toga pripadnici policije nastavljaju da ga udaraju palicom i nogama po lijevoj ruci, leđima i glavi. Sve do trenutka dok ga jedan od pripadnika SAJ-a nije povukao za ruku i izvukao iz grupe policajaca, nakon čega mu je pomogao da se udalji na bezbjednije mjesto. D.D. je tom prilikom zadobio povrede ruke, nogu i leđa.

Savjet za građansku kontrolu rada policije utvrdio je da je došlo do prekoračenja ovlašćenja u konkretnom slučaju. GA je u konkretnom slučaju pružila besplatnu pravnu pomoć. Postupak po podnesenoj krivičnoj prijavi je u toku. Osnovno državno tužilaštvo Podgorica formiralo je predmet po krivičnoj prijavi zbog nanošenja tjelesnih povreda od strane policijskih službenika - pripadnika SAJ-a. Iz tužilaštva je saopšteno da je dat nalog da preduzima mjere i radnje u cilju identifikacije izvršilaca ovog krivičnog djela i da je po tom nalogu urgirano. Međutim, izvršilac nije identifikovan.¹³

16. Slučaj građanina B.R. - Građanin B.R. (1972) iz Nikšića obratio se GA sa navodima da su ga službenici policije pretukli nakon protesta 24. oktobra 2015. godine. B.R. je zadobio povrede glave, a kako je kazao od udaraca ngama pukla mu je desna arkada. Uprava policije optužila je B.R. za ometanje i omalovažavanje službenika policije.

Savjet za građansku kontrolu rada policije zaključio je da ponašanje policije u konkretnom slučaju nije bilo profesionalno. Osnovno državno tužilaštvo iz Podgorice istraživalo je ovaj slučaj ali GA nijesu poznati rezultati istrage.

17. Slučaj Nikole Bajčetića - Nikola Bajčetić, odbornik DF u Skupštini Glavnog grada Podgorica, osuđen je na tri mjeseca zatvora zbog pokušaja da spriječi policiju da ukloni šatore ispred Skupštine 17. oktobra. Naime, Bajčetić je bio optužen da je vozilom "Reno" probio policijsku patrolu i kordon u Bulevaru Stanka Dragojevića i Bulevaru Svetog Petra Cetinjskog i da je na taj način ugrozio živote učesnika protesta i policajaca 17. oktobra 2015. godine. Bajčetić je saopštio da je to uradio kako bi spasio kolege koje su tukli organi

¹³ Ibid

reda. Bajčetić je optužio policijske službenike da su ga nakon toga pretukli, nanijeli mu povrede i demolirali njegov automobil. Snimak događaja se može vidjeti na ovom linku: https://www.youtube.com/watch?v=S_dEc3sXozo.

Bajčetić je tom prilikom zadobio povrede po cijelom tijelu, što je registrovano u medicinskim nalazima.

Savjet za građansku kontrolu rada policije ustanovio je da je došlo do prekoračenja policijskih ovlašćenja u trenutku kada je putničko motorno vozilo zaustavljeno a građanin Nikola Bajčetić lišen slobode. Savjet je to ustanovio na osnovu video snimka na kom se jasno vidi policijski službenik koji se kretao oko vozila, s lijeva na desno, i po istom, više puta, udario službenom palicom. Na insistiranje Savjeta u odgovoru Uprave policije nije saopšten identitet policijskog službenika koji vrši nedozvoljene radnje. U Mišljenju broj 01-8/16-3 od 21. juna 2016. godine, Ombudsman je ocijenio da je postojao zakonski osnov za postupanje policije u pogledu zaustavljanja vozila, njegovog lišenja slobode i privođenja ali da je N.B. bio žrtva lošeg postupanja policijskih službenika i da su policijski službenici prekomjerno primijenili fizičku silu prema njemu, prilikom lišenja slobode i zlostavljali ga - nečovječnim i ponižavajućim postupanjem. Osnovno državno tužilaštvo Podgorica formiralo je predmet u ovom slučaju, ali na osnovu GA istraga nije dovela do identifikovanja počinitelja.

18. Slučaj građanina S.R. - Građanin S.R. (1985) obratio se GA i prijavio da je tokom protesta zadobio povrede koje su mu u Urgentnom centru od strane hirurga konstatovane u vidu osam rana zadobijenih od gelera, od čega su dva strana tijela ostala u lijevoj potkoljenici.

Savjet je u grupnom mišljenju, koji je usvojen 9. februara 2016. godine, utvrdio da postoje elementi povreda prava i neprofesionalnog postupanja policijskih službenika.¹⁴ Tužilaštvo je obaviješteno i o ovom slučaju. Osnovno državno tužilaštvo Podgorica formiralo je predmet u ovom slučaju, ali na osnovu GA istraga nije dovela do identifikovanja počinitelja.

19. Slučaj građanke V.V. - Građanka V.V. (1942), obratila se GA i saopštila da su je u noći protesta pogodili gumeni meci u nogu i ruku.

Savjet za građansku kontrolu rada policije na sjednici održanoj 15. aprila 2016. godine utvrdio je da je došlo do neprofesionalnog postupanja i povrede prava. Naime, Savjet je ovu sjednicu održao nakon što je nezavisni dnevnik „Vijesti“ objavio tekst „Policija gumenim mecima pucala na građane“, u kom je predstavljen dokument MUP-a upućen Savjetu Evrope, povodom slučaja novinara Gojka Raičevića. Tužilaštvo je obaviješteno i o ovom slučaju. Osnovno državno tužilaštvo Podgorica formiralo je predmet u ovom

slučaju, ali na osnovu informacija GA istraga nije dovela do utvrđivanja odgovornosti zbog nezakonitog korišćenja gumenih metaka.

20. Slučaj u Zlatarskoj ulici - Građani B.V. i M.B. Iz Podgorice prijavili su GA da su prebijeni od strane policijskih službenika nakon protesta 24. oktobra 2015. godine. Građani su zadobili brojne povrede po cijelom tijelu koje su registrovane u medicinskoj dokumentaciji. Novinari „Vijesti“ zabilježili su ovaj incident videom koji možete pogledati na ovom linku:

<https://www.youtube.com/watch?v=DCeZNEfSdDw>.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda je u mišljenju od 28. decembra 2015. godine zaključio na osnovu izjava podnosilaca pritužbe, uvida u izvještaje ljekara, video snimka i svih utvrđenih činjenica i okolnosti, da su policijski službenici neopravdano upotrijebili fizičku silu prema ovoj dvojici građana - nečovječnim i ponižavajućim postupanjem i time povrijedili njihova ljudska prava. Zaštitnik je preporučio da Uprava policije bez odlaganja, preduzme mjere za identifikaciju i utvrđivanje odgovornosti svih policijskih službenika koji su primjenili fizičku silu prema ovim građanima. Savjet za građansku kontrolu rada policije je na sjednici 26. oktobra 2015. godine donio zaključak da su postupajući, službenici grubo povrijedili lično dostojanstvo ovih građana. Osnovno državno tužilaštvo Podgorica formiralo je predmet u ovom slučaju, ali na osnovu informacija GA, istraga nije dovela do identifikovanja i utvrđivanja odgovornosti policijskih službenika. Ustavni sud je 21. juna 2017. godine usvojio ustavne žalbe i konstatovao da tortura u slučaju B.V. i M.B. nije dovoljno istražena. Ustavne žalbe u ovom slučaju podnijela je NVO Akcija za ljudska prava.

21. Slučaj građanina D.B. - Građanin D.B. prijavio je da je tokom protesta pogođen nekim predmetom u predjelu noge. Prema njegovom mišljenju, u pitanju je bio suzavac koji se tom prilikom rasprsnuo, jer je osjetio jak nadražaj, kihanje i suzenje očiju. Ostao je da leži na tom mjestu. Pored njega su bila još dva starija čovjeka i jedno lice koje je imalo prsluk sa natpisom „PRESS“. Policija je naišla i privela njega i dvojicu starijih ljudi. U medicinskoj dokumentaciji registrovane su brojne povrede.

Protiv građanina D.B. Uprava policije pokrenula je prekršajni postupak pred Sudom za prekršaje u Pogorici, optuživši ga da je zajedno sa dvije starije osobe bacaio kamenice na policijski automobil (marica). GA nema informacije o ishodu ovog postupka kao ni o tome da li je tužilaštvo formiralo predmet u konkretnom slučaju.

22. Tortura nad građanima X i Y - Naime, građani X i Y prijavili su GA torturu, koju su doživjeli od strane pripadnika SAJ-a. Oni su saopštili istraživaču GA da su u noći protesta sjedjeli u kafiću u Podgorici. Kako su kazali, između 22:45 i 23:00 sata grupa policijskih službenika (najmanje deset pripadnika SAJ-a) su ih pretukli ispred samog kafića, pošto su policajci od njih tražili da izađu. X i Y naveli su da nijesu pružali otpor i da su ispoštovali sva naređenja koja su dobili od strane policijskih službenika. Na kraju, policijski službenici ih nijesu priveli već su ih ostavili povrijeđene, što jasno ukazuje na sumnjivu upotrebu

policijskih ovlaštenja u ovom slučaju. X i Y zadobili su teške tjelesne povrede, koje su registrovane u medicinskoj dokumentaciji i fotografijama koje su u arhivi GA. Povrede koje je zadobio X su fraktura nosa, podlivi i modrice u predjelu leđa i gluteusa a povrede koje je zadobio Y su slomljen prst na četiri mjesta, nagnječenje rebara i hematomi po tijelu i glavi. GA je o ovom slučaju obavijestila sve institucije. Međutim, građani X i Y su odustali od prijave i zatražili da obustavimo sve radnje.

Savjet za građansku kontrolu rada policije je ipak nastavio postupak i utvrdio da su prava građana X i Y grubo povrijeđena. Tužilaštvo je upoznato sa ovim slučajem i na osnovu podataka GA pokrenuta je istraga, ali se nije došlo do identifikovanja policijskih službenika i njihovog sudskog procesuiranja.

Preporuke:

U gotovo svim slučajevima koji su prijavljeni državnom tužilaštvu, izostaju efikasne, nezavisne i djelotvorne istrage koje nijesu vodile identifikovanju odgovornih policijskih službenika. Potrebno je da tužilaštvo i policija identifikuju sve policijske službenike koji su kršili ljudska prava tokom protesta i procesuiraju njihovu odgovornost, kao i one koji su prikivali informacije o odgovornosti policijskih službenika.

Potrebno je da tužilaštvo ispita komandnu odgovornost za kršenje zakona tokom protesta i komandnu odgovornost zbog sakrivanja informacija i podataka o policijskim službenicima koji su zlostavljali građane i nezakonito postupali prema njima tokom protesta.

Uprava policije nije ispoštovala preporuke CPT-a da policijski službenici, kada su pod punom opremom i kada nije moguće izvršiti identifikaciju, na uniformama imaju jasne i vidljive oznake. Zbog toga je neophodno da se ova preporuka ispoštuje i da službenici u svim narednim akcijama sličnog tipa na uniformama nose jasne i vidljive oznake, na osnovu kojih se mogu identifikovati.

Uprava policije ne smije sprovoditi represije nad građanima zbog prethodnih incidenata. Ovakva poruka mora biti poslata sa najviših instanci. Sva odgovorna lica zbog propusta u racijama koje su se sprovodile u Ulcinju i Budvi moraju biti procesuirani, na svim nivoima. Prethodni incidenti moraju biti procesuirani u skladu sa zakonom i uz poštovanje principa nevinosti.

HUMAN RIGHTS OF PERSONS DEPRIVED OF LIBERTY

Summary

Human rights of persons deprived of liberty were generally respected in the reporting period, but Civic Alliance (CA) registered few cases of violation and torture in comparison with the earlier period. However, remains the concern in regards to earlier registered cases of torture, violation and inhuman treatment that have stayed uninvestigated and adequately processed before competent judicial bodies.

Institution for Execution of Criminal Sanctions (ZIKS)

Ministry of Justice and Institution for Execution of Criminal Sanctions (ZIKS) have continued to cooperate with nongovernmental organizations and have also remained open for further development and progress in terms of respect of human rights of persons deprived of liberty and conditions of their accommodation. Bearing in mind that we did not register cases of torture in ZIKS during the monitoring period, and that certain number of trainings on anti-torture were organized, we can say that officers of ZIKS use power and other competences in accordance with the law. Due to previously registered cases and noticed challenges and problems in everyday work, it is important to continue with the education and to establish systematic approach to education of officers in this field. Improvement of material conditions continued in this period, but what we noticed during the monitoring visits was the level of fulfillment of accommodation capacities that was on the edge, while in some cases capacities were overcrowded. For that reasons, it is important to make efforts in terms of improvement of accommodation capacities and conditions and to further develop implementation of alternative sanctions.

Capacities of health-care services have been significantly improved. Work of these services should be the priority of control of Ministry of Health in the following period, bearing in mind that it has not been controlled previously. However, remains the concern for slow and inefficient investigations and court proceedings of earlier reported cases of torture. For that reason, competent public institutions, but Public Prosecution Office primarily, should improve capacities and standards for urgent, impartial and efficient investigations that would lead to legal punishing of torture perpetrators. Also, competent bodies within ZIKS should conduct disciplinary measures and determine responsibility of all perpetrators according to statements about violation of rights of persons deprived of liberty. Such a practice should be implemented in case from January 2015 when police officers revenged convicted persons for attacking them. This was also recommendation of Protector of Human Rights and Freedoms. Violation and intolerance among convicted persons often

occurs in some parts of the prison. Management of ZIKS should prevent violation among prisoners, and officers should restrain of encouraging violence and should react in all violation cases among convicts and should also inform management about this.

Police Directorate

During the monitored period we registered statements on violation and torture, or excessive use of force of police officers. For that reason, rights of persons deprived of liberty have not been guaranteed in actions of Police Directorate officers and in practice respect of rights does not guarantee established and accepted rules of acting because police officers did not only violated human rights but did not even report responsible officers, they stayed silent and expressed solidarity with officers who brutally beaten citizens. Also, competent Public Prosecution Office did not conduct urgent and efficient investigations that should result in identification and processing of all responsible people. As the reason, they mentioned that the Police Directorate did not send information about police officers who beaten up citizens. What especially causes concern are the bad results of investigations of brutal beating up of citizens after the protests in October 2015, when cameras recorded a number of cases when police officers beaten up citizens and also silence of the Police and hiding of information related to these cases.

Special Psychiatric Hospital

Special Psychiatric Hospital has not registered cases of torture and inhuman treatment or punishing. However, the hospital faces a number of problems. “Social patients”, who do not need hospital treatment and “court patients“, whose number exceeds the capacities envisaged for their accommodation, do not have adequately defined status at the hospital. For that reason, the country should develop the social care system and should improve availability of adequate alternatives to psychiatric hospitals and also provide adequate protection and deinstitutionalization of persons who do not require further treatment at the Special Psychiatric Hospital. The country should continue the activities on resolving of status of “social” patients and should improve the social care system and psychiatry treatment in the community. The country should continue and fasten activities on development of the prison hospital, in order to provide conditions for replacement of patients with the imposed measures for obligatory treatment (court patients) who make 40% of the overall number of patients.